

KATALUNA ESPERANTISTO*

* Llingua internacional i drets lingüístics

NUMERO 355-356 (121-122) · KVINA EPOKO · JULIO-DECEMBRO 2010

La llengua: mitjà o recurs?

Kataluna Esperanto-Asocio festis sian centjariĝon

Altnivelaj libroprezentoj en Valencio kaj Barcelono

Quants eren els esperantistes catalans?

PROTESTO KONTRAŬ MALDEMOKRATIA VERDIKTO

La hispana Tribunal Supremo (Supera Kortumo) per tri inter si kongruaj verdiktoj severe tordis la lingvan sistemon uzatan en la katalunaj lernejoj jam de antaŭ 30 jaroj. La leĝeco de la kataluna sistemo fontis el la “ley orgánica” (hispana leĝo laŭ rango nur sub Konstitucio) Estatut d’Autonomia de Catalunya. La kataluna sistemo pruvis dum sia vivo sian bonecon kaj estis agnoskita kiel tre rekomendinda flanke de diversaj eŭropaj instancoj. Ekzemple, ĝi kongruis kun la informo ‘Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment’ voĉdonita de la Eŭropa Parlamento la 24an de marto 2009. Pri la kataluna lingva modelo en la lernejoj, la altnivela esploro prezentita de la komisaro pri Multlingvismo Leonard Orban kadre de la Eŭropa Komisiono la 27an de septembro 2007, oni diris “ĝi estas modelo sekvinda por la cetero de la landoj en Eŭropa Unio.”

Por tio la Tribunal Supremo baziĝis sur freŝa, maldemokratia verdikto de la Tribunal Constitucional (Prikonstitucia Tribunalo), verdikto ŝanĝanta leĝon donitan de la Hispana Parlamento, poste referendum aprobitan de la kataluna popolo.

Kataluna Esperanto-Asocio plej energie protestas verdikton atencan kontraŭ la volo de la kataluna popolo kaj kiu endanĝerigas nian socian koherecon. Aldone, nia asocio, kohere kun ceteraj organizoj por homaj kaj lingvaj rajtoj, konsideras civitanan malobeon kiel la respondon plej demokratian.

Kataluna Esperanto-Asocio, la 24an de decembro de 2010

PROTESTA CONTRA UNA SENTÈNCIA ANTIDEMOCRÀTICA

El Tribunal Suprem espanyol per mitjà de tres sentències coherents entre elles ha distorsionat severament el model lingüístic usat a les escoles catalanes des de fa 30 anys. La legitimitat del sistema català es fonamentava en l’Estatut d’Autonomia de Catalunya, que té rang de llei orgànica. Durant la seva vigència, el sistema català va demostrar la seva validesa i era reconegut com molt recomanable per part de diverses instàncies europees. Per exemple, concordava amb l’informe ‘Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment’, votat al Parlament Europeu el 24 de març de 2009. Sobre el model lingüístic català a les escoles, a l’estudi d’alt nivell presentat pel comisari de Multilingüisme Leonard Orban en el marc de la Comissió Europea el 27 de setembre de 2007, es deia “és un model a seguir per la resta dels països de la Unió Europea.”

Per tal cosa el Tribunal Suprem es basà en una recent i antidemocràtica sentència del Tribunal Constitucional, sentència que canviava una llei feta pel Parlament Espanyol i posteriorment aprovada en referèndum pel poble català.

L’Associació Catalana d’Esperanto protesta energicament contra aquesta sentència que ataca la voluntat del poble català i que posa en perill la nostra cohesió social. A més, la nostra associació, coherent amb les altres organitzacions de drets humans i lingüístics, considera la desobediència civil com la resposta més democràtica.

Associació Catalana d’Esperanto, 24 de desembre de 2010.

En ĉi tiu numero kunlaboris: Chus García, Dani Cortijo, Darío Rodríguez, David Garcia Falcó, Dolors Godoy, Éric Collignon, Francesc Poblet, Gerard Sugranyes, Guillem Gómez, Guillem Sevilla, Hèctor Alòs, Joan Inglada, Josep Enric Peres i Blesa, Josep Franquesa, Karles Berga, Llibert Puig, Óscar Puig, Ramon Llop, Ramon Perera, Ramon Rius, Sophia Berlin, Xavi Batlle, Xavier Margais.

Associació Catalana d’Esperanto / Kataluna Esperanto-Asocio:
Registrita ĉe “Generalitat de Catalunya” en la unua sekcio per n-ro 5785. Membro de FOCIR (Federacio de Katalunaj Organizaĵoj Internacie Agnoskitaj)

Peranto de: UEA (revuoj Esperanto, Kontakto kaj libroj), FEL (revuo Monato kaj libroj), IKEL (revuo Etnismo), La Kancerkliniko, La Ondo de Esperanto, Scienca Revuo, Komencanto, Juna Amiko, Internacia Pedagogia Revuo, La Gazeto, Fonto, Literatura Foiro, Heroldo. Ni peras ankaŭ aliajn revuojn.

Apartat/Poŝtkesto 1008
08200 Sabadell (Vallès Occidental), Catalunya/Katalunio
Tel. 937 109 636; Fakso: 937 163 633

Ret-adreso: kea@esperanto.cat
Ret-paĝo: www.esperanto.cat
Ret-listo: Aliĝoj ĉe listestro@esperanto.cat

Kotizoj por la jaro 2009: individua abonanta membro, 64 eŭroj; pensiuloj: 50 eŭroj; individua subtenanta membro, 128 eŭroj; individua dumviva membro, 1280 eŭroj; kolektiva membro, 128 eŭroj; juna membro, 25 eŭroj.
Banko: Caixa d’Enginyers, Agència 001, Barcelona
kontonumero: 3025 0001 15 1433398158
IBAN: ES54 3025 0001 1514 3339 8158
Konto UEA: kaea-b
CIF: G-58338567
Plenumkomitato de KEA: Prezidanto: Llibert Puig i Gandia, vicprezidanto:

Impres a/Presita ĉe: Recordgraf, C/Mandoni 6, 08004 Barcelona, tel. 93 331 94 44. Dipòsit Legal: B-27362 - 1982

Kovrilo: lernejo en Uzbekio partoprenanta la projekton
www.theoneminutesjr.org. Bildo de Chris Schuepp.

Josep Franquesa; sekretario: Ramon Perera; kasisto: Sebastià Ribes; komitatoj: Àngels del Pozo Serrano, Gemma Armadans, Víctor Solé.
Kontrola Komisiono: Christian Pinard, Óscar Puig.

Kataluna Esperantisto:

Redaktoro: Ferriol Macip i Bonet; katalunlingva redaktoro: Hèctor Alòs i Font; esperantlingva revizianto: Karles Berga; katalunlingva revizianto: Josep Enric Peres i Blesa; kompostanto: Ferriol Macip i Bonet.

La artikoloj publikigitaj en Kataluna Esperantisto ne nepre esprimas la starpunkton de KEA, se ili ne estas subskribitaj ĝianome.

Kataluna Esperanto-Junularo:

Registrita ĉe “Generalitat de Catalunya” en la tria sekcio per n-ro 102-AJUV. Landa sekcio de TEJO. CIF: G-58964461

Ret-adreso: joves@esperanto.cat
Ret-paĝo: www.esperanto.cat/joves
Ret-listo: Aliĝoj ĉe www.moviments.net/cgi-bin/mailman/listinfo/kej

Banko: Caixa d’Enginyers, Agència 002, Barcelona
kontonumero: 3025 0002 47 1433276794
IBAN: ES89 3025 0002 4714 3327 6794

Estraro: Aida Sunyol, Anna Raventós, Roger Sanjaume.

Portada: una escola de l’Uzbekistan partoprenanta en el projekto
www.theoneminutesjr.org. Foto de Chris Schuepp.

KATALUNA ESPERANTO-ASOCIO FESTIS SIAN CENTJARIĜON

Éric Collignon kaj Ramon Llop

Jam cent jarojn post la unua kongreso en la sama urbo, Sabadell, sidejo ankaŭ de la lasta kongreso. Ĉeestis en Casal Pere Quart pli ol 100 personoj. Matene prelegis nia samasocio kaj historiisto Dani Cortijo, populara dank'al sia libro *Histories de la historia de Barcelona*, jam en la 4a eldono. Li parolis ĉi-foje pri la historio de la kataluna esperantista movado, kaj klare kaj koncize skizis la precipajn mejloŝtonojn de nia landa movado kaj la aspektojn de lingva demokratio kaj lingva ekologio. Post la prelego la publiko starigis viglan diskuton.

Poste prelegis Aureli Argemí, prezidanto de CIEMEN, pri la observejo pri lingvaj rajtoj. Li didaktike kaj trankvile rakontis la problemojn por la agnosko de la ĉarto pri lingvaj rajtoj ĉe mondaj oficialaj instancoj, t.e. Unesko kaj UN.

Tagmeze, okdedo da homoj kuniĝis en la restoracio "La Clau de Fa". Tie, ĉe la bufedo de la restoracio atendis nin grandega surprizo: bonvenaj vortoj en Esperanto, skribitaj de la respondeculoj de la manĝejo. Jen delikata afablaĵo kiun ni alte aprezis.

Post agrabla kunestado kaj ĝuoplena manĝado, ni reiris al Casal Pere Quart por sekvi la posttagmezan programon.

Je la 18a komenciĝis omaĝo al Núria Coll, 50jara estraranino de Centro de Esperanto Sabadell (CES), kiu tragike forpasis pasint-somere. Ĉeestis du el ŝiaj fratinoj. Dum la omaĝo, Éric Collignon, memorigis, per lumbildoj kaj tekstoj, kelkajn el la multnombraj kortuŝaj memoraroj travivitaj kun Núria dum sia kvin-jara partopreno en la vivo de CES. Partopreno en kongresoj, vivo de la aktivulino, instruado, vojaĝoj, tradukadoj, legadoj... la kampoj kie Núria aktivis estis senlimaj. Meze de la lumbilda prezento, Margarida Ustrell, kunvojaĝanto de Núria en la Universalaj Kongresoj de Italio kaj Japanio, rememoris momentojn travivitajn tie kaj tiam. Post la prezentado, Llibert Puig legis poemojn de Joan Salvat-Papasseit en Esperanto, ĉar danke al Núria, en la ekspozicio pri la poeto starigita de la registaro de Katalunio ĝis marto 2011, estas poemoj liaj tradukitaj al Esperanto far Abel Montagut. Post tiu legado, José-Luis

GERARDO SUGRANYES

Landry, ano de CES, ravis nin per muzika kaj danca spektaklo en kiu kastanjetoj akompanis klasikajn muzikerojn. Temas pri arto, heredita de lia majstro, José de Udaeta.

Por konkludi, la ĉefa momento de la posttagmezo estis koncerto de Kaj Tiel Plu kiu ĵus aperigis novan KDon "Surplacen venu ni", albumo kiu spegulas voĉan kaj muzikan pliriĉigon kaj pliprofundigon de la muzika bando kaj kiu prezentas tradiciajn kantojn el Katalunio, Okcitanio, Hispanio, Anglio, Danio, Kroatio, Kabilio ktp. Oni povis ĝui belegan tute akustikan koncerton kiu multe taŭgis por tiu pli sentoplena omaĝo. □

***Pasis cent jaroj
post la unua
Kataluna Kongreso
de Esperanto
en Sabadell***

ALTNIVELAJ LIBROPREZENTOJ

PRATS I CAMPS

**La verko,
kompilita
de Francesc Poblet
kaj de Hèctor Alòs
vekis grandan
intereson en la
kataluna socio**

La libro *Historio de Esperanto en la Kataluna Landaro*, estas la tria volumo pri la historio de la esperanto-movado en la katalunlingvaj landoj dulingva en la kataluna kaj en Esperanto. Ĝi kunigas dudek unu artikolojn de dek kvar specialistoj, kiuj prezentas diversajn kaj komplementajn aspektojn pri la Esperanto-movado en la Katalunaj Landoj inter 1900 kaj 1940, konservante la kombinaĵon de legoplezuro kaj scienca rigoro de la du antaŭaj verkoj. La verko, kompilita de Francesc Poblet i Fejoo kaj de Hèctor Alòs i Font vekis grandan intereson en la kataluna socio. Krom recenzoj en prestiĝaj amaskomunikiloj, okazis pluraj libroprezentoj el kiuj elstaras tiuj okazintaj en la Centro pri Nuntempa Kulturo de Valencio kaj en la Muzeo pri Historio de Katalunio en Barcelono.

EN VALENCIO

La 9an de novembro estis prezentata en Oktubre Centre de Cultura Contemporània, Centro pri Nuntempa Kulturo de Valencio, la libro de Francesc Poblet i Fejoo kaj Hèctor

Alòs i Font *Historio de Esperanto en la Kataluna Landaro*. Ĉirkaŭ kvardek homoj plenigis la salonon interesigintaj pri nia movado. La partopreno estis kontentiga, eĉ se pluraj homoj manifestis sian maleblon ĉeesti pro samtempa manifestacio proteste al perforto okazinta en Ajuno.

Inter la publiko, kiu sekvis kun plej granda intereso la paroladojn, estis ja multaj malnovaj esperantistoj, sed ankaŭ neinicitoj, precipe venintaj el lokaj sociaj movadoj. Indas rimarki la ĉeeston de esperantistoj el ĉiuj tendencoj, t.e. el neŭtraluloj ĝis sennaciuloj, fakto montranta, ke la intereso pri diskonigo de nia lingvo kaj kulturo kapablas venki la diferencojn.

Post la bonvenaj vortoj de nia prezidanto Llibert Puig i Gandia, parolis nia samasociano Josep Enric Peres i Blesa, kiu prelegis pri Esperanto kiel planlingvo. Li skizis al ni la historion de la planlingvoj ĝis la apero de la nuntempaj internaciaj helplingvoj. La preleganto konkludis, ke Esperanto estas fakte la sola konstruita lingvo kiu eliris el sia intelekta kaj socia medio por iĝi lingvo de internacia

komunumo; laŭ li, la subteno de la popolaj klasoj garantiis al ĝi la sukceson.

Poste prelegis Guillem Gómez i Blanch, ano de Eŭropo Demokratio Esperanto (EDE). Li mallonge detalis la politikan historion de nia movado kaj konkludis, ke malfermiĝas antaŭ ni du agadkampoj prilaborindaj: tutmonde proponi Esperanton kiel lingvon de la alimondisma movado kaj, en Eŭropo, kiel lingvon de la maldekstrularo.

La trian prelegon faris la kunordiganto de nia asocio, Ferriol Macip i Bonet. Lia prelego pritraktis la prezentitan libron kaj la valorojn kaj principojn de nia Asocio kiuj baziĝas sur la idearo de la unua esperantismo. Kortuŝa momento estis, kiam Ferriol Macip menciis kiel gravan kontribuon al la Esperanta kulturo la *Katalunan Antologion*, kompilitan de Jaume Grau i Casas, kies filo kaj nepo sidis inter la publiko.

Amaskomunikiloj pritraktis la eventon. La publika radio Canal 9 Ràdio anoncis la eventon kaj intervjuis Josep E. Peres i Blesa. *Infomigjorn*, la plej disvastiĝinta reta bulteno de la lando, jam plurfoje recenzinta la libron, raportis la eventon kaj publikigis la prelegon de Guillem Gómez. Ankaŭ la tutlanda papera revuo *L'Accent* ankaŭ publikigis recenzon.

EN BARCELONO

La 15an de decembro, la libro estis prezentita en la Muzeo pri Historio de Katalunio. Prezidis la aranĝon Agustí Alcoberro, direktoro de la muzeo kiu prelegis kune kun Ferriol Macip, kunordiganto de Kataluna Esperanto-Asocio, Francesc Poblet, kunaŭtoro de la libro, kaj la fama ĵurnalisto kaj historiisto Josep M. Solé i Sabaté, kiu enkondukas ĉiun semajnon prihistorian programon en Catalunya Ràdio, la ĉefa radio de Katalunio.

El ĉiuj paroladoj elstaris la miro de Solé i Sabaté pri esperantismo kaj la kuraĝigo daŭrigi tiun vojon. Post la paroladoj, la publiko, kiu plenigis la salonon, intervenis kreante intensan, interesan kaj fruktodonan debaton. □

GUILLEM SEVILLA

La 9an de novembro la prezento okazis en Octubre Centre de Cultura Contemporània, Centro pri Nuntempa Kulturo de Valencio

FRANCESC POBLET

Josep M. Solé, Francesc Poblet, Ferriol Macip kaj Agustí Alcoberro prezentis la libron en la muzeo pri historio de Katalunio en Barcelono la 15an de decembro

Prave oni diris, ke “la historio de la kataluna esperanto-movado estas interesege”. Aliĝis al la ideo de universala neŭtrala lingvo militistoj kaj katalunistoj, pastroj kaj framasonoj, burĝoj kaj liberecanoj. Rilatis al ĝi personoj kiel Frederic Pujulà, Joan Amades, Delfi Dalmau, Carles Riba, Andreu Nin aŭ Joan Mascaró, sed ankaŭ virinoj, kiuj ekorganizis sin, aŭ laboristoj de la fabrikoj en Barcelono, Sabadell, Alcoi... La es-

perantismo estis interklasa, transversa movado, sed samtempe la tiamaj sociaj bataloj okulfrappe evidentiĝis en ĝi: troviĝis homoj, la plimulto, kiuj vidis en ĝi elementon por ŝanĝi la socion al pli granda socia justico, al nacia emancipiĝo aŭ al ambaŭ aferoj, kaj aliaj, kiuj pledis por konservi la laboristan ekspluatadon, la asimilajn politikojn aŭ ambaŭ aferojn, ofte nome de nepolitikemo. (El la Antaŭparolo de la libro)

BOSNIO, JARCENTO DA EMOCIO

Meze de aŭtuno, bosnaj esperantistoj festis sian unuan jarcenton kaj, okaze de tiu jubileo, organizis en Sarajevo Rondan Tablon pri la lingvaj kaj kulturaj aspektoj de Eŭropa Unio. Pluraj gravaj movadaj ĉefrolantoj estis invititaj prelegi kaj debati tie: D-ro Fabrizio Penachietti, D-ro Michael Duc Goninaz, Zlatko Tišljarić, István Ertl, Đorđe Dragojlović, Maria Butan, Nikola Rašić, Bardhyl Selimi, Eduard Kusters kaj mi mem, sendube pli pro la intima amika rilato kiu delonge ligas niajn popolojn ol pro miaj personaj kapabloj pri la debatita temo.

La aranĝo ne nur estis interese pro la alta nivelo de la partoprenantoj kaj la riĉeco de la referaĵoj, sed ankaŭ pro la impone bona organizado, plurfoje pruvita eĉ en la plej malfacilaj kondiĉoj. La elekto de la temo ne estis hazarda sed plene kongrua kun lerte preparita strategio por engaĝigi la movadon en la plej tikkaj kaj interesvekaj temoj por la ĝenerala publiko kaj, tiel farante, subtile identigi la internacilingvan ideon kun la gvide plej gravaj movadoj.

La emocioj havis centran rolon tra la tuta aranĝo, kiel ja devas esti dum tia festado. La unuaj notoj de Bembaša el la rava voĉo de Lejla Jusić tuj emociigis nin ĉiujn kaj tio estis nur

la komenco. La larmoj ne havis tempon sekigi kiam novaj elfluis anstataŭe. Senad Ĉolić resumis la jarcenton de aktivado en brila prelego kie ĉiuj estis menciitaj kaj kiu reliefigis la malfacilan sed firman marŝon de la bosnaj esperantistoj. La menciita amikeco inter bosnoj kaj katalunoj trovis novan okazon montriĝi kiam la organizantoj disdonis diplomojn al ĉiuj kunlaborantoj kaj la plej kortuŝe prezentita estis tiu por nia asocio, ankaŭ festanta samjare sian centjarigon.

Ne povis manki en tia jubileo la alvido al la estonteco kaj nenio pli promesplena ol la inaŭguro en la urbocentro de nova sidejo, la unua postmilita, kiu rolas kiel bonega elirpunkto por ekpaŝi sian duan jarcenton, marŝo kiun ni daŭre faros paralele.

Òscar Puig

KURSOJ EN BARCELONO

La 10an kaj 11an de novembro komenciĝis la ĉi-jaraj kursoj de Esperanto en Barcelono. Ekde ĉi tiu jaro, oni disponas pri oficejo en la sidejo de CIEMEN —en la centra strato Rocafort de Barcelono—, kiu havigas al ni pli da spaco kaj rilatigas nian asocion kun aliaj kiuj ankaŭ batalas por la gentaj rajtoj de Katalunio. La instruado konsistas el tri niveloj (komencanta, progresanta kaj konversacio rondo) gvidataj respektive de Ramon Perera, Ramon Rius kaj Ferriol Macip kaj okazantaj merkrede kaj jaŭde. La unuaj lecionoj estis tre sukcesaj ĉar la nombro da lernantoj estis sufiĉe granda.

Aliflanke oni ankaŭ ekinstruis Esperanton, je komenca nivelo, en la Libera Universitato *La Rimaia* de Barcelono je la komenca nivelo. La lecionoj okazas ĉiulunde kaj estas gvidataj de Ramon Perera kaj Ramon Rius. Per tiu kunlaboro nia asocio provas aligi Esperanton al socialaj movadoj. Ĉi tiu interligo estas tre necesa por la antaŭeniro de nia lingvo.

rr

MANIFESTO POR MINORIGITAJ LINGVOJ

Kataluna Esperanto-Asocio subskribis la manifeston “Txikiak handi” [elp. ĉikiak andi] (grandaj malgrandaj) starigita de la asocio Nafarroan Oinez, kiu promocias la eŭskan en la lernejoj de la eŭska provinco Nafaro. La manifesto estis publikigita en la eŭska, gaela, kataluna, aragona, bretona, kimra, okcitana kaj nederlanda. Ĝi depostulas la rajtojn de la minorigitaj lingvoj laŭ la ĉi-apuda kadro.

red

La aranĝo ne nur estis interese pro la alta nivelo de la partoprenantoj kaj la riĉeco de la referaĵoj, sed ankaŭ pro la impone bona organizado, plurfoje pruvita eĉ en la plej malfacilaj kondiĉoj

GRANDAJ MALGRANDAJ

Subskribantoj de tiu manifesto deklaras, ke

- la mondo estas plurlingva
- lingvoj estas kultura havaĵo alportantaj diversecon kaj riĉecon al la popoloj el la tuta mondo
- lingvoj estas esencaj por la disvolviĝo de la popolaj kaj personaj identecoj

depostulas

- la rajton de minorigitaj lingvoj esti respektataj
- la rajton uzi nian lingvon en ĉiuj socialaj medioj
- la rajton je kompleta oficialeco de niaj lingvoj en siaj teritorioj
- la rajton ricevi apogon por normaligi niajn lingvojn, ĉefe en edukado

sindevigas

- daŭre labori por normaligo de niaj lingvoj, per kreado de ligiloj, ĉar unueco inter malgrandaj igas nin grandaj
- disvastigi kiel eble plej vaste tiun manifeston

MALAVARA LIBRO-DONACO AL UNIVERSITATO

La 3an decembro, la rektorino de la Baleara Universitato d-rino Montserrat Casas akceptis membrojn de Majoroka Esperantistaro, por festi kaj subskribi la ricevon de preskaŭ 200 esperantaj libroj donacitaj de Isabel Marín al la biblioteko de la Universitato.

Isabel Marín estas filino de Vicent Marín, pionira esperantisto. Antaŭ la milito, li rolis en Nova Sento, esperantista asocio en la kvartalo Poble Nou, en Barcelono. Inter pluraj aliaj taskoj, en tiu asocio li instruis Esperanton.

La plejmulto de la libroj, kiujn la familio Marín Gil donacis al la Baleara Universitato, estis eldonataj dum la dudekaj kaj tridekaj jaroj de la pasinta jarcento. Lingvistoj, sciencaj esploristoj, esperantistoj, homoj, povos legi, lerni kaj profunde studi ĉi tiujn verkojn temantaj pri universala literaturo, historio, politika eseo, lingvistiko ktp. kaj dank'al la malavara konduo de tiu familio. En sia parolado, la rektorino de la Universitato dankis la familion Marín Gil pro la donaco kaj ŝi esperas ke tiu ĉi kolekto de libroj helpos kaj permesos sciencajn studojn.

xm

EN LA ALTERNATIVAJ FESTOJ DE BURJASSOT

Burjassot, naskiĝloko de la fama poeto Vicent Andrés Estellés, estas urbeto proksima al Valencio. Kadre de ties urbaj festoj, okazis inter la 1a kaj la 3a de oktobro la unuaj *Alternativaj Festoj*, organizitaj de la kultura asocio Bassot. Krom tradiciaj fajrokuradoj, kantoj, koncertoj kaj prelegoj elstaris foiro pri ekologia agrokulturo kaj sociaj kolektivitoj. Tie starigis budon esperantistoj el diversaj organizoj (Kataluna Esperanto-Asocio, Valencio Esperanto-Grupo, Eŭropo Demokratio Esperanto kaj Sennacieca Asocio Tutmonda). Pluraj homoj vizitis la budon interesigintaj pri nia movado.

jepib

NOVA SIDEJO EN BARCELONO

De antaŭ malmultaj tagoj, barcelonaj esperantistoj disponas novan sidejon por plenumi niajn aktivajn. Ĝi estas sidejo bonege adaptita al niaj celoj kaj situata en tre favora medio. Temas pri malgranda oficejo, utiligata kun alia asocio, sed sufiĉe granda por komforte instrui seshoman grupon kaj kun ebleco disponi salonojn por konkretaj aktivaj. Ĝi

La rektorino de la Baleara Universitato d-rino Montserrat Casas, akceptis membrojn de Majoroka Esperantistaro, por subskribi la donacon de preskaŭ 200 esperantaj libroj

En la foiro pri ekologia agrokulturo kaj sociaj anaroj de Burjassot pluraj homoj vizitis la budon interesigintaj pri nia movado

situas en spaco CIEMEN, pionira asocio pri defendo de etnaj kaj naciaj minoritatoj, spaco kie ankaŭ laboras pluraj asocioj aktivaj en la civitanaro.

Tiu sidejo estos utila ne nur al barcelonanoj, sed ĝi ankaŭ reprezentos nian Asocion en nia urbo, manko sentita de antaŭ longe.

rp

JOSEP FRANQUESA

En la postmanĝo la tenoro profesoro Fujimo kantis kanton verkitan de Isobe rememore pri la hispana intercivitana milito

KATALUNA BUKEDO EN JAPANIO

La 17an de oktobro okazis en la hotelo *Yamagata Grand Hotel* de la samnoma japana urbo bankedo-bukedo nomata “Rememoro el Katalunio” en kiu partoprenis 180 personoj. Ĝin organizis japanaj esperantistoj laŭ iniciato de Sho Isobe, japana samideano ŝatanto de nia lando kiun li plurfoje vizitis. Jamagata estas ĉefurbo de agrokultura regiono komparebla, laŭ Shi Isobe, al Lleida pro la fruktoproduktado. Niaj samasocioj Josep Franquesa kaj Mundeta Gòdia estis invititaj partopreni la bankedon kiel reprezentantoj de Katalunio kaj de nia Asocio.

En la menuo estis tomatŝmirita pano kaj ŝinko, terpompaprika omeleto, marbesta paelo, kabajako de angilo laŭ la stilo de Deltebre, kolbaso kun pomsaŭco, brasika salato, kataluntipa kremoj kaj katalunstila buterkuko. Kafo kaj likvoroj helpis digesti la abundan tradician manĝon.

En la postmanĝo elstaris kanto verkita de Isobe rememore pri la hispana intercivitana milito kaj speciale dediĉita al la katalunaj invititoj kies patroj suferis en frankisma koncentrejo. La tuta partoprenantaro akompanis la tenoron profesoron Fujimo de la muzika fakultato de Jamagata.

jf/red

NOVA KATALUNA-ESPERANTO VORTARO

La pasintan novembron estis rete eldonita nova vortaro kataluna-Esperanto. Temas pri 19 000-kapvorta verko komputike eltirita el la dulingva vortaro uzata de la aŭtomata tradukilo de la kataluna al Esperanto. Tiel, unuavide temas pri la larĝe plej ampleksa vortaro de la kataluna al Esperanto. Tamen, kiel la aŭtoro de la eltiro kaj formatigo, Hèctor Alòs, substrekas en la enkondukaj vortoj de la libro, ĝi havas esencan limigon: la motoro, sur kiu funkcias la aŭtomata tradukilo nuntempe ne permesas doni pli ol po unu tradukon por ĉiu kapvorto. Tio kaŭzas, ke ekzemple por la vorto *església* aperas nur *preĝejo*, kvankam ekzistas ankaŭ aliaj kapvortoj kiel *església catòlica*, *església anglicana* k.a., en kiuj *església* estas tradukita kiel *eklezio*. La redaktoro atentigas ankaŭ pri la manko de derivitaj kapvortoj, ekz. de-verbaj substantivoj (tipe per *-ció* aŭ *-ment*), de-substantivaj adjektivoj (per i.a. *-al*, *-ari*), de-adjektivaj adverboj (per *-ment*) ktp., kaj petas helpon por ilin kompletigi. Tio permesus al la aŭtomata tradukilo senteble pliboniĝi.

La 307-paĝa vortaro estas libere elŝutebla en PDF-formato ĉe www.esperanto.cat/vortaro/apertium-ca-eo.pdf.

haf

ESPERANTO EN LA TRADUKILO DE SOFTCATALÀ

La volontula organizo, kiu tradukadas kaj disponigas amason da programoj en la kataluna Softcatalà, informis ke ĝi adoptis kaj ekuzis la tradukilojn de Apertium en la katalunan kaj el ĝi. La paĝo por tie uzi la tradukilojn estas www.softcatala.org/traductor. Por la momento Softcatalà ne disponigas ankoraŭ la tradukilon de la kataluna al Esperanto, sed anoncas, ke ĝi tion baldaŭ faros.

haf/red

EN LA AMASKOMUNIKILOJ

En ĉi tiu lasta periodo amaskomunikiloj daŭre informadis pri nia afero. Tiel, *InfoMigjorn*, la plej disvastiginta reta bulteno publikigis artikolon de Josep Enric Peres i Blesa okaze de la valencia prezento de la libro *Historio de Esperanto en la Kataluna Landaro*.

La libro vekis ankaŭ la intereson de *La Vanguardia*, tuthispania ĵurnalo eldonata en Bar-

JOSEP FRANQUESA

En la hotelo Yamagata Grand Hotel de la samnoma japana urbo okazis bankedo-bukedo nomata “rememoro el Katalunio” en kiu partoprenis 180 personoj

celono, kiu aperigis artikoleon pri la esperantisma idearo. En ĝi, Oriol Pi de Cabanyes parolas pri la taŭgeco de Esperanto kaj pri la granda akceptado de esperantismo en la kataluna socio laŭ legeblas en la recenzata libro. La artikolo ankaŭ priskribas la agadon de la Muzeo Esperanto de Subirats kaj konstatas, ke “la idealo daŭre vivas”.

Radioj ankaŭ kutime parolas pri Esperanto. La valencia Rádío Malva intervjuis Guillem Gómez Blanch kaj Raúl Salinas Monteagudo, kiuj substrekis la utilon de Esperanto en interreto kaj utilon de interreto por Esperanto. Dum la elsendo eblis aŭskulti kantojn de La Pafklik’ kaj de Kaj Tiel Plu. Fine, oni debatis pri lingvo kaj politiko.

La tutlanda revuo *L’Accent*, en sia numero 183, ankaŭ recenzas la libron pri historio. La ĵurnalisto asertas ke Esperanto rolas kiel praktika ilo por praktikaj homoj, kunordiga ilo por proletaj internaciistoj kaj demokratia garantio por lingvaj minoritatoj.

cg/red

EKSPOZICIO EN CASSÀ DE LA SELVA

La pasintan 17an de decembro solene estis inaŭgurita ekspozicio pri esperantaĵoj en Cassà de la Selva, kadre de la urba ĉefesto. La urbestro, la magistratano pri kulturo, kaj la prezidanto de nia Asocio, Llibert Puig, inaŭguris la ekspozicion kaj alparolis la ĉeestantaron kune kun M. Dolors Godoy, loka aktivulino instiganta la ekspozicion.

Bunta afiŝo vaste distribuita altiris pli ol 20 homojn, kiuj esprimis sian kontenton kaj interese.

Post pluraj jardekoj, esperanto-movado reaperis en Cassà de la Selva. En 1914 Joaquim Rich salutis nome de la loka Esperanto-Grupo “Lernejo kaj manĝejo” dum la 5a Kataluna Kongreso de Esperanto. Kaŝita ĝermo ekfloris, nome M. Dolors Godoy, kiu entuziasme revigligis la movadon en la urbo.

Nia loka samasociano ankaŭ organizas kurson en la urbo, kiu gastigos la venontan Iberian Renkontiĝon inter la 13a kaj la 15a de majo ĉi-jara. Dum la aranĝo ni donacos kelkajn librojn al la loka biblioteko, kiu montris grandan intereson.

lpg

La pasintan 17an de decembro estis solene inaŭgurita ekspozicio pri esperantaĵoj en Cassà de la Selva, kadre de la loka ĉefesto

LAŬ LA SPUROJ DE MILICIANO

Antaŭ iom pli ol unu jaro, nia samasocio Dani Cortijo, historiisto kaj fakulo pri nuntempa barcelona historio, malkovris strangan surmuran skribaĵon en la barcelona kvartalo Barceloneta kie estis skribite “Miquel Pedrola”. Kelkaj maljunuloj partoprenintaj la hispanan intercivitanan militon klarigis, ke Miquel Pedrola estis miliciano de la marksisma partio POUM. Dani Cortijo esploris ĉefe tra malnovaj ĵurnaloj. En la memoraĵoj de la esperantisto Ramón Fernández Jurado li legis malfeliĉan morton de Miquel Pedrola de kiu li estis kamarado. La jaron 1936, tuj post la forpaso de la miliciano, la najbaroj de la kvartalo Barceloneta ŝanĝis la nomon de la strato Sant Miquel al “Miquel Pedrola”. La skribaĵo malkovrita de Dani Cortijo estas unu el la malmultaj restaĵoj de la stratnomoj de Barcelono dum la hispana intercivitana milito.

Dum Dani Cortijo esploris la aferon, komenciĝis restaŭrado de la konstruaĵo tenanta la historie interesan skribaĵon. Ĝia konservado riskis malaperi. Cortijo penis por la konservado de la skribaĵo kaj ricevis la apogon de Pino Suárez, kvartala historiisto kaj aktivulino en kvartalaj asocioj. Ili sukcesis konservi la skribaĵon kaj la memoron de Miquel Pedrola.

La ĉefa televidkanalo de Katalunio TV3, produktis kaj elsendis raporton pri la afero en kiu Dani Cortijo montris multajn originalajn bildojn kaj filmojn pri la historio de Miquel Pe-

La skribaĵo malkovrita de Dani Cortijo estas unu el la malmultaj restaĵoj de la stratnomoj de Barcelono dum la hispana intercivitana milito

DANI CORTIJO

La jaron 1936, tuj post la forpaso de la miliciano, la najbraroj de la kvartalo Barceloneta ŝanĝis la nomon de la strato Sant Miquel al Miquel Pedrola

drola. Tuj poste, spektinte la televidraporton, familianoj de Miquel Pedrola kontaktis la defendintojn de la skribaĵo. Iom poste, ili havis la okazon interkonatiĝi kun José Moratalla, maljunulo batalinta kun Pedrola.

La pasintan 25an de novembro okazis grava omaĝo al la kontraŭfaŝisma miliciano Miquel Pedrola en kiu partoprenis kvincento da homoj laŭ la ĵurnalo *Público*.

Baldaŭ aperos en la revuo *Ebre 38* longa artikolo de Dani Cortijo kun bildoj de la tiama fama fotisto Agustí Centelles pri la afero Miquel Pedrola.

Laŭ la lastaj esploroj, Pedrola havis filinon kiu fuĝis en Francion post la milito. Cortijo esperas renkonti ŝin baldaŭ.

dc/red

EN POLUDNICA 2011

Kompare al pli grandaj renkontiĝoj, la etaj havas specialan ĉarmon: Oni povas pli facile interagi kun ĉiuj partoprenantoj kaj havi pli proksiman rilaton kun ili. Tial ni decidis aliĝi al *Poludnica 2011* post JES, sed ne nur pro tio. Neniām antaŭe ni estis en Slovakio kaj ankaŭ la programo de la renkontiĝo tre allogis nin. Estis proponitaj skiado, glitkurado, saŭnado, promenadoj kaj – pro tio la nomo de la renkontiĝo – grimpado sur la monton Poludnica, unu el la pintoj de Tatroj.

La renkontiĝon organizas ĉiujare ekde 1983 la esperanto-klubo de la regiono Liptovský, kaj la partoprenantaro iĝas pli kaj pli internacia. La vilaĝo Liptovský Ján estis nia gastejo kaj la komenca punkto de ĉiuj ekskursoj. Ĝi troviĝas en tre monta regiono norde de Slovakio, sufiĉe proksime al la pola landlimo.

Pro malsano ni bedaŭrinde ne povis partopreni la sportan programon, tamen ni ĝuis la amikecan etoson. Homoj vekigis tre frue por profiti la matenon, i.a. por partopreni geografian kurson aŭ jam ekekursi. Kiel jam menciite, la programo estis tre diversa kaj distra, kaj dum la vespermanĝo oni interŝanĝis la spertojn de la tago. Poste oni sidis en granda rondo en la prelegĉambro kaj aŭskultis la interesajn kaj amuzajn vojaĝraportojn, dum oni regalis nin per teo. La oficiala programo finiĝis ĉiam per geografia kvizo, tre bone ellaborita de Marek Blahuš. La lastan vesperon okazis la ĝoje atendita finalo kun la plej bonaj partoprenintoj, kie Indrě Pileckytě montris sian talenton por geografio.

Kvankam la plimulto de la partoprenantoj estis slovakoj kaj inter ili eĉ kelkaj komencantoj, oni preskaŭ ĉiam parolis Esperanton. Konklude ni pasigis tre agrablan tempon en Liptovský Ján, kvankam ni ne povis grimpi kun la aliaj al Poludnica – plia kialo por reveni al Slovakio!

XAVI BATLLE

Estis proponitaj skiado, glitkurado, saŭnado, promenadoj kaj – pro tio la nomo de la renkontiĝo – grimpado sur la monton Poludnica, unu el la pintoj de Tatroj

Sophia Berlin kaj Xavi Batlle

NOVA ETAPO EN LA MUZEO

Joan Inglada

Ekde la remalfermo de la Muzeo de Esperanto en Subirats-Sant Pau d'Ordal, pli ol centoj da homoj vizitis ĝin, inter kiuj elstaras gravuloj pri politiko kaj kulturo. Amaskomunikiloj multe informis pri la muzeo, same ĵurnaloj kiel televido. La blogo de la muzeo (www.museuesperanto.org) ricevis kelkajn milojn da vizitantoj. Estis starigitaj grupoj de amikoj kaj ŝatantoj de la muzeo ĉe Facebook kaj Ipernity kaj specifa kanalo en Youtube. Eĉ la kataluna registaro informas en sia retejo pri la muzeo en ves.cat/ap4U.

Propono iĝi publika biblioteko

La pasintan 8an de oktobro, en Agrokultura Centro de Sant Pau d'Ordal, urbeto de la municipo Subirats, la Asocio Amikoj de la Esperanto-Muzeo de Subirats, publike prezentis en kiu punkto troviĝas la propono pri la kreado de publika biblioteko en la municipo ses monatojn post la remalfermo de la muzeo. La ideo igi la muzeon publika biblioteko specialiĝinta pri Esperanto eĥas la deziron de ĝia fondinto, Lluís Hernández Yzal.

Daniel Garcia Peris, direktoro de la Turisma Organizaĵo de Subirats, prezentis la aranĝon kaj substrekis la gravan turisman valoron de la muzeo en tiu vinprodukta regiono. La iniciatinto de la civitana grupo, Josep Tubau, raportis pri la demarŝoj ĉe la institucioj rilate al la konstruo de publika biblioteko kaj emfazis la gravecon igi ĝin fakbiblioteko pri Esperanto laŭ la sama linio kiel aliaj fakaj bibliotekoj. Joan Inglada substrekis la viglan staton de la internacia lingvo en Interreto kaj ekzamenis la kolektojn de pluraj esperantistaj bibliotekoj en la tuta mondo. Rafael Hernández, posedanto kaj zorganto de la muzeo, prezentis la nunan staton de la katalogo.

Gustumeti Esperanton

La 13an de oktobro okazis gustumado de Esperanto. La aranĝo konsistis en gvidita vizito al la muzeo fare de Karles Berga, kaj malgranda enkonduka ateliero pri la internacia lingvo fare de Ramon Perera. Partoprenis homoj el diversaj urboj kiuj taksis la aranĝon amuza, interesa kaj renovema (aŭ novigema).

Favora ministro pri kulturo

La ĵus elektita ministro pri kulturo de Katalunio, Ferran Mascarell, estis unu el la pre-

De maldekstre dekstren: Daniel García Peris, Rafael Hernández, Joan Inglada kaj Josep Tubau

legantoj de la civitana prezento “Por publika biblioteko en Subirats pri Esperanto”. Ni esperas, do, ke tiu fakto helpas la prosperon de la propono. Dum lia agado kiel respondeculo pri kulturo de Barcelono, la nombro de bibliotekoj en la urbo kreskis de 18 ĝis 40, kaj la nombro de uzantoj de malpli ol miliono al pli ol sep milionoj nuntempe.

Nova gvidanto

Ekde la 8a de januaro 2011 Montse Piñeiro estas la nova gvidantino de la muzeo kiu sekvas la bonkvalitan kaj dankindan laboron faritan de Karles Berga, la ĝistiam gvidanto.

Tagoj pri historia memoro

La 22an de januaro, Ferriol Macip kaj Joan Inglada prezentis la libron *Historio de Esperanto en la Kataluna Landaro*. Macip parolis pri la enhavo, la procezo de la kompilado kaj la esperanta ideo tutmonde kaj en Katalunio. Inglada klarigis la uzadon de Esperanto dum la hispana milito en Katalunio. La evento okazis kadre de la unuaj tagoj de Subirats por instigi la malforgeson de la historio, inter la 21a kaj la 23a de januaro 2011. En tiuj tagoj estis prezentita ekspozicio sub la titolo “Milito kaj paco: Esperanto kaj intercivitana milito”. La programo inkluzivis ankaŭ viziton al la rifuĝejoj, al la kastelo de Subirats, al la Muzeo de Esperanto kaj promenadon laŭ la itinero de la lasta milita defendo de Barcelono, okazinta ĝuste en Subirats.

La agaplano de la Muzeo de Esperanto proponas lernejan atelieron pri enkonduko al Esperanto, seminarion pri “Esperanto kaj kinarto” kaj du prelegojn pri muzeologio: “Paperoj kaj objektoj” kaj “Muzeoj kaj socio”. □

La Asocio Amikoj de la Muzeo de Esperanto de Subirats vigligis la muzeon kaj organizadas aranĝojn ĉirkaŭ ĝi

Ses monatoj post la remalfermo de la muzeo, la klopodoj igi la muzeon publika fakbiblioteko pri Esperanto estas esperigaj

La ideo igi la muzeon publika biblioteko eĥas la deziron de ĝia fondinto, Lluís Hernández Yzal

RETA ANGULETO

Darío Rodríguez

La retpaĝaro Edukado.net, fondita en 2001 far Katalin Kováts estas nun komplete ĝisdatigita. La renovigo kostis 32 000 eŭrojn, plejparte financitaj far la usona Fondaĵo por Esperantaj Studoj. Ĉi paĝaro havas nun pli ol 2200 membrojn en 106 landoj, precipe instruistoj de Esperanto, kiuj povas ricevi rete konkretajn helpojn por sia laboro, informojn pri lerniloj, serĉi inter la pli ol 600 uzpretaj ekzercoj, pluperfektigi legante fakajn artikolojn. Krome, funkcias koresponda servo, listo de movadaj kaj lernejoj kursoj, kaj en la forumo de la paĝaro eblas pridiskuti diversajn metodikajn kaj lingvajn problemojn. Ĝia katalunlingva prezento troveblas ĉe: www.edukado.net/multlingvaj?l=ca.

Albano Cruz kreis esperantan tajpilon por Mac bazita sur la kataluna / hispana klavaro. Tiel la tajpado estas pli komforta ol per la kutima uzo de esperanta tajpilo bazita sur la usona klavaro: naikodemus.wordpress.com/2010/10/10/mac-os-x-teclado-en-esperanto.

Ekzistas multnombraj referencoj al la iama Raporto de la Ligo de Nacioj pri Esperanto (jaro 1922), per kiu tiu internacia institucio (antaŭanto de Unuiĝintaj Nacioj) favoris la instruadon de nia lingvo. Kiel sciante, la afero fiaskis pro la veto de la franca registaro. Estis malfacile pristudi la kompletan tekston de tiu grava historia dokumento, sed oni lokalizis la anglan version en la reta arĥivo de la Universitato de Kalifornio: www.archive.org/details/esperantoasinter00leagrich

La franca teksto troveblas ĉe: vortareto.free.fr/argumentaire/sdn/sdn_index.htm.

Kaj jen surprizo: Ramon Perera trovis en sia biblioteko broŝuron 47-paĝan kun la teksto de tiu raporto en hispana lingvo. Li ĝin skanis kaj oni provizore povas elŝuti aŭ legi ĝin ĉe: www.telefonica.net/web2/dariorls/ligonacioj.pdf.

Baldaŭ ĝi troveblas en la paĝaro de KEA.

La kataluna <> esperanta vortaro de Joan Inglada estas inkludita, apud 28 aliaj lingvoj, en la instalebla programo “La Vortaro”: www.la-vortaro.net.

En la retejo esperanto-tv.com/radio troveblas ligilo al la retpaĝoj de 11 radiaj programoj en Esperanto.

“Mojosa” estas esperanta vorto kun signifo egala al tiu de la angla vorto “cool” en ties signifo de moderna, bonega. Efektive temas pri mallongigo de triradika kunmetaĵo: M J S (modern-junstila). Nun aperis retpaĝaro dediĉita al novaĵoj por esperantistoj kiuj sin konsideras enkadrigitaj en tiu kategorio. Vidu ĝin en: mojose.wordpress.com/mojose.

La kvin prelegoj de la Esperantologia Konferenco en Havano 2010 troveblas kiel filmoj en la Reta Kinejo de UEA, apud aliaj pluraj interesaj filmo-raportoj: www.ipernity.com/doc/97850/home.

Estis kreita nova socia retejo laŭ la devizo “de esperantistoj por esperantistoj”. En Esperanto.com oni povas komuniki kun amikoj, krei grupojn kaj partopreni en ili, aliĝi al eventoj, verki blogaĵojn, alŝuti fotojn, ludi ludojn, diskuti ks. Vidu ĝin en: esperanto.com.

Pluraj interesaj sciencaj artikoloj en Esperanto troveblas en la eldono 2010 de la revuo *Teleskopo*. Elŝutebla el: teleskopo.com/2010.htm.

ESPSOF estas iom kompleksa elŝutebla programo por kontroli kaj analizi tekstojn en Esperanto. Ĝi taŭgas speciale por reviziado kaj vortstatistika analizo de longaj tekstoj: gazetartikoloj, eseoj, literaturaj verkoj. Provu ĝin ĉe: www.espsof.com.

Gramatikilo estas programo por gramatika analizo de mallongaj tekstoj; krome, ĝi detektas erarojn pri akuzativo: www.012.upp.so-net.ne.jp/klivo/gramatikilo. □

LASTE APERIS EN KIS-TV

KISTV-HISTORIO: MANOLA MORENO

La 5an de oktobro 2010 Manola Moreno forpasis en la okcitana urbo Dònavila, apud Tuluzo. Ŝi rifuĝis tie post la hispana inter-civitana milito kune kun sia edzo Alfonso Martorell. Tie naskiĝis iliaj filoj Liberto, Floréal kaj Jasmin.

Manola Moreno, kun sia familio, fuĝis norden el la kataluna urbo Reus, piede sub pafoj kaj bombatakoj. Post kelkaj jaroj en koncentrejo, la patro estis forportita en nazian koncentrejon en Germanio, la frato fuĝis al Meksiko kaj ŝi estis reportita el Brieg (Bretonio) al Reus.

La skipo de KIS-TV vizitis ŝin kaj ŝian filon Liberto en ilia domo en Dònavila. En tiu ĉi filmeto Manola Moreno rakontas al ni,

kiel ŝi re-fuĝis el Reus al Okcitanio tra Andoro por renkonti sian edzon.

KISTV-MOVADO: 34A KATALUNA KONGRESO DE ESPERANTO

Raporto pri la 34a Kataluna Kongreso de Esperanto okazinta en Sabadell, la 6an, 7an kaj 8an de decembro 2008.

Ses-minuta filmeto kiu resumas la iron de la 34a Kataluna Kongreso de Esperanto. Jen rapida “kameramumo” al ĝia etoso, ĝiaj prelegoj, teatraĵoj, koncertoj, omaĝo al Llibert Puig kaj adiaŭo al Hèctor Alòs. □

QUANTS EREN ELS ESPERANTISTES CATALANS? EL PES RELATIU DELS ESPERANTISTES CATALANS EN L'ESPERANTISME MUNDIAL EN ELS ANYS 1920

Hèctor Alòs i Font

Quants esperantistes hi ha al món o a Catalunya és una pregunta que es fa sovint i és difícil de contestar. Un dels problemes és la indefinició del terme *esperantista*, que pot significar tant algú que parla esperanto (tal com defineixen el terme els diccionaris d'esperanto) o que és “partidari de l'esperanto” (tal com el defineix, per exemple, el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans). Què vol dir exactament “partidari de l'esperanto” no és gens clar perquè hi ha i hi ha hagut entre aquests partidaris nombroses propostes d'especificar-ne uns usos que hauria d'assolir, les quals resulten sovint contradictòries. Per altra banda, qui es pot considerar parlant d'una llengua que no és la seva materna no és gens clar, donat que s'assoleixen nivells molt diferents de domini i, a més, aquests acostumen a perdre's si no es té un contacte, actiu i passiu, sovintejat amb la llengua. Això ho mostra el fet que diferents estadístiques aparegudes en els darrers anys fixen el nombre de “parlants” d'anglès a Catalunya entre el 10% i el 30% de la població: no sembla gens fiable una dada que es pot quantificar amb un marge d'oscil·lació d'1 a 3. No tenim més que un ordre de magnitud.

Aquí ens plantejarem un problema lleugerament diferent. La memòria popular recorda l'esperanto com un fenomen cultural força estès abans de la guerra: no és infreqüent trobar algú que afirma que un avi seu era esperantista. De fet, la recentment apareguda *Història de l'esperanto als Països Catalans* afirma en la seva cronologia: “La gran penetració de l'esperanto en els ateneus llibertaris –i, molt menor, però també existent, de l'ido– farà que hi esdevingui corrent un estudi molt bàsic de la llengua i que, anys després del daltabaix de la Guerra Civil, l'esperanto quedi vinculat a l'anarquisme en l'imaginari col·lectiu català.” (Poblet i Alòs, 2010: 232) Aquestes paraules ja ens indiquen la dificultat de poder estimar el nombre de persones que eren efectivament capaces de mantenir una conversa en esperanto (l'esperanto, a més, era i encara conti-

nua essent, una llengua emprada sobretot per a llegir i escriure, per la qual cosa possiblement les persones poden sentir que “saben” esperanto, ultra per raons de simpatia per idees associades a la llengua, perquè són capaces d'emprar-lo en els usos habituals de la llengua, és a dir en la lectoescriptura més que no pas en la conversa). Tanmateix, acceptades totes les dificultats de les valoracions dels nombres, podríem potser estimar si l'esperanto a Catalunya va assolir un pes demogràfic a la nostra societat més gran que en d'altres països? Hi havia més “esperantistes” a Catalunya que en d'altres llocs del món?

Efectivament, respondre a aquesta pregunta sembla potser possible sobre la base de l'estudi de Johannes Dieterle per a l'any 1926 (Dieterle, 1928), que va provar de quantificar el nombre d'esperantistes al món, i sobre les dades del nombre de membres adherits a associacions esperantistes nacionals.¹ Totes dues fonts són analitzades en el llibre de Peter G. Forster *The Esperanto Movement* (1982: 22–28). Justament aquest sociòleg s'interessava a esbrinar en quins països hi havia més “densitat” d'esperantistes, és a dir, on l'esperanto havia estat més ben acollit que en altres llocs.

¹ Publicades a la revista *Esperanto*, octubre 1932, p. 146 (segons Forster, 1982: 40).

La memòria popular recorda l'esperanto com un fenomen cultural força estès abans de la guerra

Hi havia més “esperantistes” a Catalunya que en d'altres llocs del món?

RESUMO

La artikolo analizas la densecon de esperantistoj en Katalunio meze de la jaroj 1920. Tion ĝi faras, sekvante Forster, surbaze de la kalkulo de la nombroj de esperantistoj en 1926 laŭ ŝtatoj fare de Dieterle kaj konsiderante, ke ilia distribu interne de Hispanio sekvis la distribuon de la membraroj de Hispana Esperanto-Asocio kaj de Kataluna Esperantista Federacio, tiel kiel ili estis publikigitaj por la jaroj 1923 kaj 1927. La rezulto estas, ke Katalunio staris inter la landoj, kiuj havis plej altajn proporciojn de esperantistoj en rilato al siaj loĝantaroj. Tio estas komprenebla, ĉar ĝi dividis kun ili tion, ke en ili okazis procezoj de restarigo de nacia lingvo, aŭ ke ili estis forte industriaj landoj, aŭ ke, kiel en Katalunio, la du aferoj sumiĝis.

Fotografia del grup Esperanta Frateco (fraternitat esperantista) del Poble Nou de Barcelona l'any 1909

CONSIDERACIONS PRÈVIES

Abans, però, de mirar les dades, convé tenir en compte que, contràriament a altres països, en la dècada dels anys vint l'esperanto a Catalunya, que venia d'una greu crisi causada del daltabaix de la Gran Guerra, va patir una pressió política que no es va donar en la majoria de països de la seva àrea, a causa de la dictadura del general Primo de Rivera. Així, el 1923 *Kataluna Esperantisto* anuncia el cessament de la seva edició de resultes del tancament governatiu de l'Ateneu Enciclopèdic Popular que era la seu de la Federació Catalana d'Esperantistes i de la redacció de la revista. El 1925 la mateixa revista, ja reapareguda, rep una multa governativa per un article que no ha agradat a les autoritats. El 1928 el congrés català d'esperanto no es pot celebrar a Navàs perquè l'Ateneu Republicà de la població, que és la seu del grup esperantista, és tancat per ordre del cap provincial. I el mateix any, per ordre del governador civil, el president de la Federació Catalana d'Esperantistes és multat, ha de tancar el seu despatx professional i la Federació mateixa decideix interrompre les seves activitats per la pressió de les autoritats. La dictadura també illegalitza els partits i sindicats obrers, la qual cosa dificularà la difusió de l'esperanto en els ateneus. Tot això portarà a evidents dificultats en l'esperantisme català, tot i que això no impedirà que aquest assoleixi grans fites, com la publicació de la *Kataluna Antologio*, el 1925. En canvi, en altres

països les persecucions polítiques contra l'esperanto o sobre moviments amb què l'esperanto estava molt vinculat, com l'obrer, es donaran més sovint en la dècada següent, especialment a Alemanya, Àustria, el Japó i la Unió Soviètica.

Per altra banda, també cal valorar allò que convé aquí considerar com a "Catalunya", és a dir com a àmbit territorial

del moviment esperantista català. El fet és que, si més no en el període considerat, l'esperantisme català englobava tant el Principat com Mallorca. El fet està detalladament descrit en el treball de Xavier Margais sobre el moviment esperantista a Mallorca (2002), però és fàcil d'observar sobre la base dels dos congressos catalans a Palma (1925) i Sóller (1927) i la participació de mallorquins en les activitats de la Federació Catalana d'Esperantistes. En canvi, no es pot afirmar el mateix ni amb relació al País Valencià –malgrat el congrés a Vinaròs el 1928– ni a la Catalunya Nord –malgrat l'estreta, però efímera, vinculació dels esperantistes catalans d'ambdós costats del Pirineu en els inicis de l'organització de l'esperantisme català. A efectes de càlculs de densitat, considerarem, doncs, la població total del Principat de Catalunya i de les illes Balears, als quals ens referirem aquí conjuntament, de forma abreviada, com a "Catalunya".

LES DADES DE LES ASSOCIACIONS ESPERANTISTES NACIONALS

Presentades totes aquestes consideracions prèvies, arriba el moment d'observar les dades. La menys controvertida és la dels associats en les diferents associacions esperantistes nacionals, tal com de-

	Nombre de membres		Densitat		Població (milions)
	1923	1927	1923	1927	
Lituània	500	1.115	217	485	2,3
Bulgària	600	2.000	109	364	5,5
Estònia	378	382	344	347	1,1
Catalunya	450	600	155	207	2,9
Suïssa	270	459	68	115	4,0
Txecoslovàquia²	2.227	1.300	155	90	14,4
Bèlgica	700	570	93	76	7,5
Iugoslàvia	–	860	–	72	12,0
Dinamarca	200	240	59	71	3,4
Finlàndia	620	220	172	61	3,6
Estat Francès	800	1.292	20	32	40,7
Estat Espanyol	875	900	39	40	22,5
Estat Esp. (sense Cat.)	425	300	22	15	19,6

Taula 1: Adherents a associacions nacionals esperantistes³ (deu primers països per densitat, a més de França i Espanya)

- 2 Sumem els membres de les dues associacions nacionals existents: la txecoslovaca i l'alemanya.
- 3 La font consultada no dona les dades d'Àustria, tot i que possiblement estaria entre els països capdavanters. La primera associació nacional de l'Àustria postbèlica, Àustria Esperanto-Delegitaro ["Delegació esperantista d'Àustria"], va ser fundada el 1923.

claren i apareixen publicades a la revista *Esperanto*. No es tracta, ni de bon tros, del nombre total d'esperantistes, o d'aquells afiliats a alguna agrupació local, sinó només d'aquells socis individuals d'associacions esperantistes d'àmbit nacional. Això era –com veurem amb més detall a continuació– una petita part del col·lectiu i, fins i tot, no sempre la més activa i compromesa. A aquestes dades, Forster hi afegeix la població segons “el cens més proper a 1926”.⁴ La taula 1 presenta deu països amb major nombre d'esperantistes per milió d'habitants el 1927, en què s'ha inclòs Catalunya (amb les dades de membres extrems de la mateixa font). A títol comparatiu s'ha afegit les dades de França i Espanya i el càlcul de les dades de l'estat espanyol sense Catalunya.

Es tracta, majoritàriament, de països relativament petits. Molts d'ells estaven llavors en processos de normalització de les seves llengües nacionals, que havien estat subordinades fins recentment: Lituània, Estònia, Txecoslovàquia, Bèlgica (neerlandès), Finlàndia... Això causava llavors conflictes lingüístics més o menys vius en aquests països, la qual cosa sembla que devia influir en una major sensibilitat per l'esperanto com a element d'equitat lingüística. No sobta, doncs, que Catalunya aparegui com un dels països capdavaners en aquest context.

Sí, en canvi, que resulta una mica sorprendent la gran fluctuació del nombre de membres en moltes de les associacions en el breu espai de quatre anys. Els increments de Bulgària i Lituània o la davallada de Txecoslovàquia i Finlàndia són més que remarcables. En aquests darrers casos la raó podria no ser un esfondrament en el moviment esperantista local, sinó l'escissió de l'esperantisme obrer, que a partir de 1921 amb la creació de Sennacieca Asocio Tutmonda [“Associació anacional mundial”] (SAT), va postular una organització separada de les societats nacionals “burgeses”. Aquesta escissió del moviment esperantista va marcar la història de l'esperanto en el període d'entreguerres. Així, en determinats països industrialitzats, el moviment esperantista obrer va esdevenir més nombrós que el burgès. A la seva vegada, tot i que SAT va intentar una unitat d'acció suprapartidista, el 1925 els anarquistes es van escindir creant la seva pròpia internacional esperantista, camí que van

Fotografia del grup Olota Stelo [“l'estel d'Olot”] en una excursió el 7 de maig de 1911

seguir també comunistes i socialistes a inicis dels anys trenta. Així, doncs, els grups locals, si decidien incorporar-se a una organització esperantista d'àmbit més ampli ja no tenien un sol referent, de manera que la comptabilitat dels grups i dels esperantistes afiliats, esdevé complicada. Cal comptar, a més, el caràcter efímer de molts grups, cosa que dificulta els càlculs, i de vegades la seva dispersió no solament per qüestions ideològiques, sinó bàsicament personals. Així, per exemple, Pedro Martín en el seu treball sobre l'esperanto al Vendrell –llavors una vila de vora cinc mil habitants– recull que el 1933 s'hi van fer quatre cursos simultanis d'esperanto en diferents entitats, una de les quals –vinculada a la Cooperativa Obrera– va derivar en la formació d'una entitat independent del grup tradicional Frateco [“Fraternitat”], adherit a la Federació Catalana d'Esperantistes (Martín, 2010: 111–112).

LES DADES D'ASSOCIATS A GRUPS ESPERANTISTES

Aquestes puntualitzacions resulten especialment rellevants quan volem apropar-nos a una quantificació del nombre dels esperantistes i ràpidament ens adonem que els membres de les associacions esperantistes nacionals no són més que una part del nombre d'afiliats a les organitzacions esperantistes i que, a més a més, hi ha parlants d'esperanto que no estan adherits a cap entitat.

Justament, donada aquesta dispersió, Johannes Dietterle, president de l'Institut Alemany d'Esperanto, va tractar de quantificar el nombre d'esperantistes el 1926 (Dietterle, 1928). En la seva presentació de les dades, Dietterle explica que, malgrat el gran esforç esmerçat durant any i mig, va poder tenir constància documental de l'existència de només uns

És fàcil d'observar la participació de mallorquins en les activitats de la Federació Catalana d'Esperantistes. En canvi, no es pot afirmar el mateix ni amb relació al País Valencià ni a la Catalunya Nord

El Japó apareix com el cinquè país del món en nombre d'esperantistes, tot i que probablement les seves xifres estan infravalorades

⁴ Tanmateix per a l'estat espanyol utilitza les dades del cens de 1920 (21,4 milions d'habitants) en comptes de les de 1930 (23,7 milions). Nosaltres utilitzarem la mitjana aritmètica de les dues, que sembla més pròxima a les dates analitzades aquí: 1923, 1926 i 1927. El mateix fem per estimar la població del Principat (2,3 milions el 1920 i 2,8 milions el 1930) i les Balears (340.000 el 1920 i 370.000 el 1930).

	Grups	Individus	Densitat (individus)	Població (milions)
Àustria	96	7.696	1.184	6,5
Països Baixos	51	6.649	887	7,5
Letònia	10	1.498	832	1,8
Estònia	16	784	713	1,1
Txecoslovàquia	116	8.967	623	14,4
Alemanya	441	30.868	488	63,2
Suïssa	39	1.821	455	4,0
Bèlgica	26	3.359	448	7,5
Hongria	47	3.052	359	8,5
Lituània	17	780	339	2,3
Estat francès	101	5.237	129	40,7
Estat espanyol	47	3.591	159	22,5

Taula 2: Nombre de grups esperantistes i esperantistes individuals el 1926 (deu primers països per densitat, a més de França i Espanya)

127.000 esperantistes al món el 1926. Tot i que el treball li va atorgar molts indicis que el nombre es quedava curt, Dietterle va preferir donar xifres mínimes, però comprovables, a fer extrapolacions, per raonables que fossin, que podrien ser posades en dubte. En tot cas, siguin altes o baixes les xifres, el que aquí bàsicament ens interessin no són els valors absoluts, sinó els pesos relatius d'un país a un altre: ens cal que no hi hagi biaixos considerables per estats.

En aquest sentit, segons Dietterle, probablement el nombre d'esperantistes no europeus està infravalorat. Malgrat això i que el Japó apareix com el cinquè país del món en nombre d'esperantistes, en termes relatius a la població no sembla que cap estat de fora d'Europa pogués comptar-se entre els capdavaners. També troba que segurament passa el mateix a la Unió Soviètica, cosa que efectivament ara sabem que, si més no, no es corresponen a les xifres que feien públiques els seus dirigents. Tanmateix, la correcció d'aquestes dades manté la URSS encara molt per sota dels països capdavaners per densitat.⁵ Per altra banda, tal com indica Forster, és probable que el coneixement més aprofundit d'Alemanya permetés a Dietterle una anàlisi més detallada del seu moviment esperantista, que li atorga unes xifres més altes que aquelles que es tenen per a altres països –tot i que ningú no dubta del gran pes de l'esperantisme alemany fins que va ser prohibit pel nazisme.

5 Forster dóna unes xifres per a 1926 de 527 grups, 16.066 esperantistes organitzats, de la qual cosa resulta una proporció de 109 esperantistes per milió d'habitants.

A banda d'aquestes qüestions, la metodologia aplicada per Dietterle i els seus col·laboradors sembla dotar el treball d'una fiabilitat raonable. Així, doncs, amb relació a l'estat espanyol, podem considerar que les dades seran tan fiables com les de qualsevol altre país europeu amb un moviment esperantista actiu i desenvolupat. Hi hauria només una raó per a posar en dubte les dades de l'estat i a Catalunya en particular: la possible menysvaloració dels esperantistes anarquistes per raó de la seva distanciació del moviment esperantista, ja sigui "burgès" o bé de caire socialista o comunista. I donada la forta implantació de l'anarquisme al nostre país, això podria afegir un biaix considerable. Així, l'estudi del moviment esperantista obrerista espanyol José Antonio del Barrio ens adverteix:

El collectiu [anarquista] es va separar en aquest període [d'entreguerres] gairebé del tot del moviment [esperantista] general, intentant crear una cultura alternativa. Per consegüent, les seves activitats ni tan sols es mencionen en els butlletins de la resta del moviment; no participaven en congressos, editaven les seves pròpies revistes i es reunien entre ells. Quan estudiem el moviment esperantista, aquesta cultura alternativa passa gairebé desapercebuda. En canvi, quan els historiadors investiguen l'anarquisme, no poden no trobar-hi mencions a l'esperanto, que formava part integral de la seva cultura. (Del Barrio, 2010: 463)

Les indicacions de Del Barrio, per tant, ens diuen que probablement les dades

tendiran a estar menysvalorades per la independència dels anarquistes respecte al moviment esperantista general. Per altra banda, Poblet i Alòs, en la citació reproduïda més amunt, ens posen en guàrdia de no caure en el parany de sobrevalorar aquest esperantisme, donat el coneixement sovint força superficial que molts tenien de la llengua: es tractava d'un esperantisme més ideològic que lingüístic.

Fetes aquestes consideracions, la taula 2 presenta els deu primers països per densitat d'esperantistes el 1926, a partir de les dades de Dietterle, segons l'elaboració de Forster. Novament, a títol comparatiu, s'adjunten les xifres de França i Espanya.

Justament, comparant les posicions relatives dels països a les taules 1 i 2, en aquesta segona hi ha una pujada d'estats fortament industrialitzats, com Àustria, els Països Baixos o Alemanya, tot i que es manté una presència important en el grup capdavanter d'estats amb processos de normalització lingüística en curs.

L'EXTRAPOLACIÓ A CATALUNYA

No disposant, en aquest estudi de Dietterle, de quantificacions específiques per a Catalunya, aquestes només es poden ara inferir sobre la base de certes suposicions.⁶ Podem conjecturar que la proporció entre esperantistes catalans i espanyols és semblant a la coneguda entre membres de les associacions nacionals.⁷

6 No disposem per a Catalunya de cap treball que hagi intentat fer un cens complet dels esperantistes associats. Bàsicament, disposem, com en tantes altres coses, només del treball de Xavier Margais per a Mallorca, que tracta la qüestió numèrica sobretot en part del capítol 3 (Margais, 2010: 56–59).

7 De fet, les dades publicades per Dietterle contenen en un extens apèndix totes les localitats en què es tenia notícia d'esperantistes i de grups locals. En l'apartat d'Espanya (a partir de dades facilitades, entre altres, tant per l'Associació Espanyola d'Esperanto com per la Federació Esperantista Catalana) es poden comptar vuitanta localitats catalanes i el mateix nombre de la resta de l'estat (a més de sis, que no hem aconseguit localitzar); per altra banda, a Catalunya es compten vint localitats amb grups locals per dotze a Espanya (Dietterle, 1928: 149). Aquestes proporcions, doncs, són pròximes a les vistes entre les associacions nacionals el 1923 i 1927.

Possiblement, la força del moviment obrer a Catalunya, de resultes del seu pes industrial molt superior al de la mitjana de l'estat, implicaria un pes superior del moviment obrer deslligat de la Federació Catalana d'Esperantistes.⁸ Tanmateix, el fet de tenir un territori més reduït permet unes relacions més estretes, que tendeixen a reforçar el pes d'una associació nacional a Catalunya més que no pas una entitat espanyola en el marc estatal. Així, mentre que la primera tendència implicaria una proporció més gran a Catalunya d'esperantistes no membres de la Federació Catalana d'Esperantistes que a Espanya de l'Associació Espanyola d'Esperanto, la segona tendència va en la direcció contrària. Per altra banda, les dues entitats es veien afectades d'una certa desafecció per part d'esperantistes de l'àmbit "burgès": ja fossin persones contràries o poc amatents al catalanisme a Catalunya, que preferien mantenir-se al marge de la Federació Catalana, o bé persones contràries al personalisme i centralisme dels dirigents de l'Associació Espanyola, els quals, en part, uns quants anys més tard acabarien fundant la Confederació Esperantista Espanyola. Així podem dir que cap de les dues entitats no tenia el monopoli de les seves àrees respectives, i suposarem que el seu pes és semblant en aquests territoris. Finalment, cal considerar les proporcions entre esperantistes vinculats a Federació Catalana i a l'Associació Espanyola varia notablement entre 1923 i 1927, per la qual cosa resulta massa agosarat suposar que una o l'altra xifra és la correcta per a aplicar a l'any 1926.

Així, doncs, fem els càlculs segons les dues proporcions, de manera a tenir un ventall de possibilitats més ampli i segur. Els resultats poden veure's a la taula 3.

El resultat que obtenim és el d'una Catalunya que, com efectivament suposàvem, tenia una de les densitats més grans d'esperantistes al món. No serien pas unes xifres extraordinàries, ja que es troben al nivell que es donava als Països Baixos, Letònia i Estònia –i probablement a diferents regions alemanyes– i per sota d'Àustria. Catalunya, però, es trobaria en el grup clarament capdavanter. En canvi, Espanya, sense Catalunya, estaria entre els països amb menor presència esperantista del continent. Aquest fet, sumat a les ben conegudes grans diferències ideològiques i al tarannà

⁸ El 1930 el 33% de la població activa del sector industrial espanyol era catalana, mentre que Catalunya només sumava el 12% de la població de l'estat. Dit altrament, el sector secundari només representava el 26,5% de la població activa del conjunt de l'estat, però el 51,5% de la catalana.

	Individus	Densitat (individus)	Població (milions)
Catalunya (1923)	1.847	637	2,9
Catalunya (1927)	2.394	826	
Estat espanyol (sense Cat.) (1923)	1.744	89	19,6
Estat espanyol (sense Cat.) (1927)	1.197	61	

Taula 3: Extrapolació del nombre d'esperantistes individuals a Catalunya i Espanya el 1926 a partir de les dades anteriors

autoritari dels dirigents de l'Associació Espanyola d'Esperanto, pot explicar encara més la frenesia d'aquests per intentar de controlar l'esperantisme a Catalunya.

En tot cas, malgrat totes les incerteses expressades, creiem poder en part respondre a la pregunta que ens plantejàvem: l'esperanto va tenir a Catalunya una implantació força superior a la que va tenir en la majoria d'altres països, tanmateix res no sembla indicar que Catalunya fos un cas únic en l'Europa dels anys vint, sinó que estava en la línia dels estats en què el moviment esperantista havia aconseguit una implantació més àmplia entre la població. Cal també remarcar que aquesta situació també es donava en una sèrie de països que passaven per una etapa de redreçament lingüístic, després d'aconseguir recentment la independència, o bé eren molt industrialitzats, o bé, com en el cas de Catalunya, convergien tots dos factors. □

Aquesta situació es donava en una sèrie de països que passaven per una etapa de redreçament lingüístic o bé eren molt industrialitzats, o bé, com en el cas de Catalunya, convergien tots dos factors

BIBLIOGRAFIA

Del Barrio, José Antonio (2010). "Inter laborista edukado kaj kultura alternativo. Kial laboristoj lernis Esperanton en Hispanio en la komenco de la 20-a jarcento". Dins: Detlev Blanke i Ulrich Lins. *La arto labori kune. Festlibro por Humphrey Tonkin*. Universala Esperanto-Asocio, Rotterdam, p. 462–472.

Dietterle, Johannes (1928). "Tutmonda statistiko esperantista". *Esperanto*, juliol-agost 1928, p. 134–156.

Forster, Peter G. (1982). *The Esperanto Movement*. Mouton. La Haia, París, Nova York.

Margais, Xavier (2002). *El moviment esperantista a Mallorca (1898-1938)*. Edicions Documenta Balear, Palma.

Martín Burutxaga, Pedro (2010). "Història del moviment esperantista al Vendrell". Dins: Poblet i Alòs (2010: 105–113).

Poblet, Francesc; Alòs, Hèctor (2010). *Història de l'esperanto als Països Catalans. Recull d'articles*. Associació Catalana d'Esperanto, Cornellà de Llobregat.

Agraïeix a Xavier Margais i Francesc Poblet els seus enriquidors comentaris sobre una versió inicial d'aquest article.

LA LLENGUA: MITJÀ O RECURS?

Jouko Lindstedt*

Traducció de l'esperanto: Hèctor Alòs i Font

L'article tracta dues metàfores sobre la llengua en la societat: una llengua pot ser un mitjà que cadascú pot aconseguir i utilitzar, o un recurs, l'ús del qual governen i limiten els seus propietaris primaris. L'anglès internacional és presentat com un mitjà pràctic però resulta ser un recurs que depèn dels parlants nadius i els dona guanys econòmics. L'esperanto, com a recurs lingüístic, es caracteritza per algunes paradoxes: una llengua sense usuaris nadius, que tanmateix té parlants com a primera llengua; una llengua neutral internacional amb un lèxic europeu occidental i una gramàtica de tipus europeu; un moviment políticament neutral, que tanmateix defensa la pau i els drets humans bàsics; una literatura internacional, en la qual tenen èxit les obres amb un rerefons local i individual. Però, tot i que l'esperanto té un rerefons europeu, permet també als no-europeus de participar en l'adquisició i la renovació del recurs lingüístic internacional, sense el monopoli dels parlants nadius.

1. DUES METÀFORES SOBRE LA LLENGUA EN LA SOCIETAT

Davant dels nostres ulls es desenvolupen dues tendències evolutives que canvien la posició social de les llengües d'una manera tan dràstica que no s'havia viscut abans. Una és la mort cada vegada més accelerada de llengües petites –destí que amenaçarà i possiblement afectarà durant aquest segle la gran majoria de les llengües de la humanitat. L'altra és l'extensió continuada de l'anglès, que promet a tot el gènere humà la primera *lingua franca* coneguda més o menys arreu o, per utilitzar

una altra expressió, una interllengua general. Entre els dos processos no hi ha un vincle causal directe, excepte en aquells països en què l'anglès, com a llengua oficial o dominant, expulsa efectivament altres llengües. Però totes dues tendències són resultats dels mateixos canvis socials: la mundialització de l'economia i la mescla cultural, algunes vegades anomenada criollització cultural.

La llengua té en cada societat humana una posició que cap altre sistema o institució pot substituir. Però per entendre el seu paper, sovint en parlem utilitzant metàfores que la fan semblant a uns o al-

tres sistemes. I, com alguns lingüistes ens adverteixen, les metàfores emprades per descriure un determinat fenomen ens poden influir no tan sols posant a la nostra disposició comparacions útils, sinó imposant determinades maneres d'enfocar la realitat. Afirmo que amb relació a la llengua hi ha una diferència important entre la metàfora de *mitjà* i la metàfora de *recurs*. La diferència pot semblar petita, però en aquest assaig intentaré mostrar que efectivament es tracta de dues maneres diferents de veure la realitat i que una ens condueix a unes conclusions diferents de l'altra.

El prototipus de mitjà és un estri, per exemple un martell o una destral. Es pot fer o comprar i a continuació posseir-lo completament i utilitzar-lo amb tota llibertat. De mica en mica es desgasta per l'ús, però no es consumeix: tot i que al final s'ha de substituir per un de més nou, durant l'ús diari no s'hi veuen canvis ràpids. Aparells més complexos, com un cotxe o un avió, també són un mitjà en aquest sentit.

Per a nosaltres, així es comporta la nostra llengua materna i, si no és suficient per a tots els usos –cosa de què s'adonen ràpidament els parlants de la gran majoria de llengües en el món actual– podem aconseguir nous mitjans aprenent més llengües. El mitjà amb usos més diversos és l'anglès, el qual sempre convé per a prosperar socialment. Les persones no són iguals, perquè uns ja de petits dominen mitjans més valuosos que d'altres, però els qui tenen desavantatge tenen almenys el dret d'aprendre i després d'emprar els mitjans dels qui surten amb avantatge. O així és almenys com la metàfora presenta la realitat.

El prototipus de recurs és la terra cultivable. També són recursos importants arreu del món, entre altres, l'aigua potable, el petroli, diferents minerals o els boscos

RESUMO

La artikolo pritraktas du metaforojn pri lingvo en socio: lingvo povas esti *rimedo*, ĉiu ajn povas ekhavi kaj uzi, aŭ *resurso*, uzadon regas kaj limigas ĝiaj unuavicaĵaj posedantoj. La internacia angla estas prezentata kiel praktika rimedo, sed ĝi montriĝas esti resurso, kiu dependas de la denaskaj parolantoj kaj alportas ekonomian profiton al tiuj. Esperanton kiel lingvan resurson karakterizas kelkaj paradoksoj: nenies gepatra lingvo, kiu tamen havas denaskajn parolantojn; facila lingvo, kiun multaj esperantistoj neniam lernas flue paroli; neŭtrala internacia lingvo kun okcident-eŭropa leksiko kaj eŭropeca gramatiko; politike neŭtrala movado, kiu tamen defendas pacon kaj la bazajn homajn rajtojn; internacia literaturo, en kiu prosperas verkoj kun fono loka kaj individua. Sed kvankam esperanto havas eŭropan fonon, ĝi ebligas ankaŭ al neeŭropanoj partopreni en la posedo kaj renovigo de la internacia lingvoreurso, sen monopolo de denaskaj parolantoj.

* Professor de filologia eslava a la Universitat d'Hèlsinki i membre de l'Acadèmia de l'Esperanto.

d'on es treu la fusta. Un recurs no es pot crear, però es pot posseir i el propietari controla, limita o obstaculitza l'ús que d'altres en facin. L'ús sempre consumeix els recursos, però els diferents recursos es diferencien molt entre si, depenent de si es renoven o no: un camp que es cultivi correctament pot donar collites any rere any, però el petroli no torna a aparèixer allà on va ser extret.

La llengua és un recurs en el sentit en què no pot ser construïda artificialment (l'esperanto, que es tractarà després en aquest assaig, pot ser una excepció, però com a tal, justament, confirmaria la regla)¹. En aprendre una llengua estrangera, tanmateix, no arribem a esdevenir-ne propietaris: és propietat de la comunitat de parlants nadius, la qual, pel seu compte i sobiranament, decideix quina n'és la norma i quina la varietat de prestigi. Només podem utilitzar una petita part del recurs i paguem per ell als seus propietaris: comprem materials d'estudi i publicacions científicotècniques en aquella llengua, paguem professors d'idiomes –els nadius són els més preuats–, intèrprets, traductors, correctors lingüístics. Fins i tot pagant molt no assolim la propietat plena del recurs.

La llengua, doncs, també es consumeix com altres recursos i necessita ser renovada? A primera vista això sembla una idea sorprenent, però cal adonar-se que la llengua no viu fora dels seus parlants i que aquests, certament, tenen una vida finita. Si la comunitat de parlants no es renova també la llengua es morirà. El procés de renovació de la llengua consisteix en la transmissió d'una generació a l'altra i aquest procés és controlat pels propietaris, els parlants com a llengua primera. Per molt, per exemple, que l'anglès s'expandeixi entre segons parlants, aquests no poden transmetre als seus fills la llengua en alguna de les seves varietats de prestigi, o més correctes, sense l'ajuda de parlants nadius.

La base del llenguatge és natural perquè està biològicament determinat d'alguna manera que encara no arribem a entendre plenament. Però l'estructura de cada llengua individual es va formar en la història social dels seus parlants i el domini d'una o altra llengua concreta, o de certa varietat, és un recurs social.

¹ Sovint l'expressió "l'excepció confirma la regla" es malentén com si la regla fos demostrable per excepcions –la qual cosa portaria a la conclusió absurda que la regla més segura és la que té més excepcions, és a dir la regla que no s'aplica mai! L'expressió, al contrari, vol dir que una excepció puntual *posa en evidència* la regla: en reconèixer un cas com a excepcional, ens adonem d'allò que és regular.

GEORGE LAOUTARIS

Alguns sociolingüistes distingeixen entre tres tipus de relació amb una llengua minoritzada: pot ser considerada *un problema* (perquè obstaculitza el funcionament harmoniós de la societat), *un dret* (quan els seus parlants tenen el dret d'emprar-la i desenvolupar-la, per bé que no és directament útil per a la societat) o finalment *un recurs* (que afegeix alguna cosa positiva al conjunt de recursos de la societat). La consideració de totes les llengües, també de les més petites, com a recursos positius per a la societat és una de les principals línies de pensament en l'obra cabdal sobre drets lingüístics de Tove Skutnabb-Kangas (2000: 610 i en altres llocs); va agafar la divisió tripartida problema-dret-recurs de Richard Ruiz (1984). Per a les llengües petites la metàfora del recurs té també, doncs, una força positiva,

La mort cada vegada més accelerada de llengües i l'extensió continuada de l'anglès són resultats de la mundialització de l'economia i la mescla cultural

emancipadora, mentre que en el cas de les grans llengües de prestigi la mateixa metàfora posa en evidència la desigualtat social que causen.

2. L'ANGLÈS COM A MITJÀ I COM A RECURS

Són molts els articles i llibres que presenten l'anglès com un mitjà útil i ple de bondats per a la humanitat. La quinta essència d'aquesta argumentació es pot llegir en el llibre *English as a Global Language* ["L'anglès com a llengua global"] de David Crystal (1997), el qual pinta amb colors vius el pròxim triomf de l'anglès. Només l'enfosqueix l'últimàtum que l'autor veu per al desenvolupament de la humanitat, ja que si ara no s'agafa l'anglès potser mai no hi haurà cap altra possibilitat (p. 22–23). Crystal és efectivament molt més triomfalista que David Graddol (1997, 2006) en els seus informes sobre el futur de l'anglès. Segons Crystal (p. 18–19), l'anglès serà usat per a entendre's; les altres llengües –a les quals, en principi, és favorable–, per a mostrar pertinença i identitat. Graddol, al contrari, preveu que algunes altres llengües, a més de l'anglès, mantindran funcions comunicatives relativament importants durant el segle XXI.

La metàfora implícita en l'argumentació de Crystal, i d'un reguitzell de llibres i articles semblants, és el de mitjà: l'anglès és una eina valuosa que pot emprar-se tant bon punt es comença aprendre la llengua. Això no és gaire senzill, però per sort els mètodes d'ensenyament de llengües milloren constantment, segons ell. Tracta poc la qüestió de si els parlants d'anglès com a primera llengua tenen algun tipus d'avantatge. Crystal hi dedica una mica més d'una pàgina en el seu llibre sota el títol "potència lingüística" (p. 14–15). Concedeix que hi ha "testimonis anecdòtics" que indiquen que els parlants nadius tenen avantatge en diverses organitzacions i situacions socials, però "si es té prou en compte la qüestió de l'aprenentatge de la llengua, el problema del desavantatge es redueix dràsticament." Si les futures generacions són veritablement bilingües, sempre amb l'anglès com una de les dues llengües, "l'argument de l'elitisme s'esvairà".

En el seu triomfalisme Crystal, de fet, està bastint una argumentació doblement ingènua. Si el bilingüisme dels futurs nens serà veritablement més o menys complet,

llavors ja no solament s'assemblaran i seran iguals als parlants nadius d'anglès, sinó que seran considerats del tot com a tals. L'avantatge dels parlants nadius no desapareixerà, sinó que simplement el seu nombre s'ampliarà. La qüestió essencial serà quant de temps aquests grups bilingües s'escarrassaran a mantenir-se bilingües i conservar les seves llengües "identitàries", la supervivència de les quals Crystal desitja pietosament. Previsiblement el resultat final seria tan sols de més monolingües inicials i major amenaça per a l'existència mateixa d'altres llengües. Això no sabrà pas greu a tothom, però justament Crystal, que en un altre llibre seu (2000) adverteix sobre l'extinció de les llengües petites, hauria de tractar més honestament el problema.

L'altra ingenuïtat en l'argument de Crystal és la seva creença que amb l'ensenyament es pot aconseguir, o es podrà aconseguir entre les muntanyes de parlants d'altres llengües, una competència lingüística en anglès equivalent a la nadiua. Cal reconèixer que és difícil de discutir què serà possible o impossible en un futur llunyà, però em sembla que la promesa d'un ensenyament de les llengües cada vegada més eficaç és molt semblant a la promesa, encara mai assolida, de la traducció automàtica cada vegada més perfecta com a solució dels problemes lingüístics. Com en la ciència-ficció, Crystal fins i tot preveu que "d'ací a cinc-cents anys" l'anglès serà donat a conèixer a tothom no sols des del naixement, sinó fins i tot en el moment de la concepció (p. 139).²

Cal confrontar l'optimisme ingenu de Crystal amb l'experiència diària de tots els parlants d'anglès com a segona llengua que pels seus estudis, professió o altres raons l'han d'utilitzar en un nivell força exigent. Per considerar el medi amb el qual Crystal probablement està més en contacte, és a dir el de les universitats i els universitaris, els seus col·legues d'altres països podrien fàcilment explicar-li que, fins i tot aquells que poden més o menys lliurement donar classes de la seva especialitat en anglès, no poden publicar els seus treballs en revistes científiques o a

la xarxa sense el control previ de parlants nadius. En les discussions obertes en els congressos científics la majoria del temps és emprat per parlants nadius d'anglès o d'aquells especialistes que han estudiat o treballat durant molts anys en països anglosaxons. Si una universitat pública en anglès fulls volants o quaderns per atraure bons estudiants i investigadors estrangers, és molt important fer controlar tots els textos per parlants nadius perquè la universitat no perdi la seva credibilitat. Claude Piron (1994, sobretot p. 73–94) va recollir molts casos de desavantatge dels parlants d'anglès com a segona llengua en diferents situacions de col·laboració internacional. Robert Philippon (2004) va tractar la qüestió de la comunicació lingüísticament justa, entre altres llocs, en el quart capítol del seu llibre *English-Only Europe?* ["Una Europa només en anglès?"].

La realitat nua i crua sempre s'entesta a mostrar que l'anglès dels parlants com a segona llengua no té la qualitat ni el prestigi que li permetrien de ser emprat al mateix nivell que la veritable llengua anglesa –la dels parlants com a primera llengua i marginalment també de persones que han estudiat durant molt de temps en un medi anglòfon. L'anglès no és un mitjà que pugui ser utilitzat com a propi, sinó un recurs posseït i controlat pels parlants nadius. Els països anglosaxons extreuen uns enormes guanys econòmics amb materials d'estudi i diccionaris, amb cursos d'anglès, amb l'exportació de professors, traductors i correctors lingüístics. Els governs dels països anglosaxons de ben segur són conscients d'aquest gran avantatge així com d'un altre: de la manca de necessitat d'esmerçar temps i mitjans escolars per a estudiar llengües estrangeres.

Diferents estudis i altres publicacions que presenten l'anglès com la interllengua universal pertanyent a tothom, no solament als qui la tenen com a primera llengua, són en part benintencionats: alguns investigadors desitgen que així sigui en un món més bo i democràtic. Però objectivament aquesta manera de presentar la qüestió només disfressa el fet que sempre és millor i beneficiós d'intentar imitar els parlants nadius que de seguir una mena d'estàndard d'un "anglès global" indefinit. L'emancipació dels parlants no nadius és un objectiu en principi digne d'elogi, però negar les relacions de poder efectives només serveix a la seva renovació.

2 Vaig ensenyar als meus fills un article de futurologia que vaig retallar d'una revista popular el 1968: entre diverses meravelles que es podien esperar el 2000, profetitzava que llavors (és a dir, ara) els nens aprendrien totes les llengües que necessessin abans dels set anys gràcies a tècniques d'estudi més eficaçes. De fet, el món actual és molt més semblant al de 1968 que el que preveia l'article...

Probablement la gran majoria dels professors d'anglès de diferents nivells són conscients, tanmateix, de la diferència entre mitjà i recurs, tot i que lògicament no utilitzarien aquests mateixos termes. Ensenyen l'anglès només com a mitjà, com l'eina de comunicació de major ús i com a clau d'accés a la literatura científica i tècnica més gran i important del món. No amaguen el fet que els parlants nadius dicten la norma de la llengua impecable, la competència en la qual no pot assolir ningú que visqui fora dels països nuclears de llengua anglesa, que dominen el recurs. Fins i tot les càtedres universitàries de filologia anglesa no pretenen ensenyar cap mena d'"anglès global", sinó els estàndards de la Gran Bretanya i dels Estats Units; ni tampoc cap mena de literatura mundial, sinó la de Chaucer, Shakespeare i els qui els segueixen...; potser amb un o dos cursos facultatius sobre les literatures de l'Índia i altres de marginals.

Igualment, els mateixos estudiants són sens dubte més realistes que Crystal i altres proponents de la quimera de l'"anglès global". Estudien l'anglès per entendre passivament tot allò publicat i emès en anglès i per emprar-lo activament com a llengua auxiliar en diferents situacions no oficials amb persones d'altres països. Saben que no és la seva llengua, no aspiren a ser assagistes o escriptors en anglès. Poden aprendre i assimilar modismes i expressions col·loquials, però ells mateixos no en creen. Saben que per dominar realment l'anglès caldria estudiar i treballar en aquesta llengua al llarg de molts anys i, almenys en alguns països europeus, una part més i més gran de joves no considerarien com una gran catàstrofe si l'anglès esdevingués la sola llengua primera de les pròximes generacions en els seus països. Podem estar en desacord amb aquesta postura, però hem almenys de reconèixer que es basa en una visió molt més realista de les relacions de poder que les publicacions sobre l'"anglès global" amb "varietats no nadiues".

3. L'ESPERANTO: LLENGUA I CULTURA DE NINGÚ, LLENGUA I CULTURA DE TOTHOM

L'alternativa més important a l'anglès com a llengua internacional és l'esperanto –no pas per la seva difusió, el seu coneixement o la seva potència econòmica, perquè en aquests camps l'esperanto sens dubte és del tot insignificant, sinó pel que representa de manera completament diferent d'encarar i solucionar el problema de la comunicació entre parlants de llengües diferents. Per exemple, el francès o l'àrab no poden ser alternatives a l'anglès en aquest sentit radical, sinó eventualment complements.

SCOTT OAKLEY

Com és sabut, moltes figures del moviment esperantista internacional tenen l'anglès com a primera llengua –el nostre homenatjat Humphrey Tonkin n'és un destacat exemple.³ També la resta d'esperantistes acostuma a saber l'anglès tan bé o millor que els seus compatriotes de la mateixa posició social i no dubten d'emprar-lo si s'escau –encara que sovint no comparteixin l'entusiasme i la manca de crítica dels seus col·legues per aquesta llengua. Tot i que l'esperanto és, en principi, una alternativa a l'anglès, per als individus fa el paper de complement. Quan, doncs, l'esperanto actua com a mitjà i quan com a recurs? Qui n'és el propietari, donat que li falta una comunitat de parlants com a primera llengua?

Segons la ja centenària Declaració de Bolonya, "l'esperantisme és l'afany de difondre a tot el món l'ús d'una llengua neutral humana" (Zamenhof, 1990: 1518). Mentre que per a la resta del món la principal característica de l'esperanto continua essent la seva artificialitat, els esperantistes, per la seva banda, han desenvolupat la característica de "neutral humana". Se li pot donar una lectura en negatiu –l'esperanto és una eina justa de comunicació perquè no és la llengua de ningú– i en positiu –l'esperanto és assequible en igualtat de condicions per a tothom. El valor social i cultural de l'esperanto depèn fonamentalment de si una "llengua i cultura de ningú" és, o almenys pot esdevenir, una "llengua i cultura de tothom", on "de tothom" no sig-

Els parlants nadius dicten la norma de la llengua impecable, la competència en la qual no pot assolir ningú que visqui fora dels països nuclears de llengua anglesa, que dominen el recurs

L'alternativa més important a l'anglès com a llengua internacional és l'esperanto pel que representa de manera completament diferent d'encarar i solucionar el problema de la comunicació entre parlants de llengües diferents

3 L'article original va publicar-se en un llibre en ocasió del 70è aniversari de Humphrey Tonkin. [Nota del redactor]

nifica necessàriament “de totes les persones del món”, sinó almenys “de tot aquell qui ho desitgi, amb independència del seu origen”. Humphrey Tonkin (2006) va tractar aquestes qüestions en profunditat des de molts angles en el seu llibre *Llengua i poble (Lingvo kaj popolo)*.

La duplicitat de base “la llengua de ningú i de tothom” posa en evidència i explica alguns trets fonamentals i paradoxals, a primera vista, en la llengua esperanto i la seva cultura:

a. Una llengua de ningú, que tot i això té parlants com a primera llengua. L'esperanto segurament no tenia parlants com a primera llengua en el temps de la Declaració de Bolonya, però aquests van aparèixer poc després (Corsetti, 1996: 264–265). Tenen avantatge, per tant, els parlants com a primera llengua en la comunitat lingüística gràcies a una competència lingüística més alta? Fins ara no s'ha observat aquest fenomen. Per a una gran part dels parlants com a primera llengua, l'esperanto, encara que après durant els primers anys de la infància juntament amb una o més altres llengües –o excepcionalment fins i tot abans que aquesta o aquestes– durant l'edat adulta esdevé, tanmateix, una llengua secundària, que es domina en un grau menor que altres llengües conegudes. Això es deu al fet que la comunitat lingüística és diaspòrica i no sovintegen les ocasions en què la llengua pot emprar-se amb regularitat en diferents situacions més enllà de la família. Alguns lingüistes opinen que l'esperanto, de fet, no té parlants nadius, en el sentit sociolingüístic del terme, perquè aquests no han format una comunitat lingüística compacta.

Entre els parlants més fluids, sens dubte es troben parlants nadius, però aquests no formen una elit a part. És evident que també persones amb altres llengües primeres poden assolir en esperanto el mateix nivell de competència lingüística que els parlants nadius, almenys si considerem les indicacions externes de competència lingüística i no la localització o representació de la llengua en el cervell (aquesta qüestió encara no està investigada). Aquest fet sovint s'explica per la facilitat de l'esperanto, però l'explicació és certa només si no tan sols es considera la facilitat *estructural* (l'estructura simple de la gramàtica, de la morfologia productiva i elements semblants), sinó també allò que podríem anomenar *facilitat social*: la variabilitat entre diverses expressions no

està limitada al conjunt de parlants nadius, els quals en altres llengües, a conseqüència d'una llarga evolució històrica, han acumulat regles arbitràries sobre la correcció i la incorrecció de les expressions. Fent servir l'exemple de Claude Piron, que va estudiar molt la base psicològica de la simplicitat i dificultat d'una llengua, en esperanto hom pot “ajudar algú” (*helpi iun*) o “ajudar a algú” (*helpi al iu*), ja que totes dues opcions es poden justificar semànticament, mentre que en la majoria de llengües europees s'ha triat arbitràriament la forma del complement directe o bé la de l'indirecte com a única possible per a aquest verb.

Fins i tot els esperantistes mateixos sovint només mencionen la facilitat estructural com a avantatge de la seva llengua, però pot resultar que la facilitat social, la tolerància a la variació en les expressions, sigui un fenomen com a mínim igual d'important. Però tampoc no es pot considerar la facilitat social com un absolut: si jo escrivís i parlés en esperanto tan sols sobre la base de les regles gramaticals del Fonament de l'Esperanto de 1905 i d'un diccionari, sense experimentar l'ús real de l'esperanto, el meu llenguatge seria considerat estrany, incorrecte i interferit per altres llengües. Per a un finlandès seria natural dir en esperanto “forgesi ion en la butikon” [“descuidar-se alguna cosa a la botiga”], “lasi iun hejmen” [“deixar algú a casa”] o, a l'inrevés, “trovi ion el la biblioteko” [“trobar alguna cosa a la biblioteca”], mentre que en esperanto no s'accepten *oblidar*, *deixar* o *trobar* com a moviments abstractes –en aquest cas es pot dir només “en la butiko”, “hejme”, “en la biblioteko”. És evident que en esperanto no val qualsevol cosa que sigui possible en altres llengües, però tampoc no cal ser un parlant natiu per a aprendre més o menys del tot què és possible i què no.

b. Una llengua fàcil, que molts esperantistes mai no arriben a dominar i en la qual fins i tot els més experts de tant en tant s'equivoquen. Malgrat la facilitat estructural i social de l'esperanto, cap dels seus parlants produeix discursos i textos plenament lliures de faltes. D'una banda, ja ha de ser així si l'esperanto és una llengua: tota llengua és un complex sistema de sistemes, per la qual cosa de tant en tant ens equivoquem fins i tot en les nostres llengües maternes, a vegades dient el contrari del que pensem (em refereixo no a expressions que són errors segons la gramàtica normativa, escolar, tot i que emprades segons les regles, sinó errors que el mateix

parlant corregiria immediatament si se n'adonés). Segons la dita, fins i tot Homer algunes vegades s'endormiscava, i Zamenhof va endormiscar-se en un proverbi: en el número 1000.04 del seu *Refranyer en esperanto (Esperanta proverbaro)*, “malavarulo kaj porko estas bonaj post la morto” [“el pròdiges com el porc, no s'aprofita sinó mort”] (en comptes d’“avarulo” [“avar”]), és un error causat pel fet que la majoria de mots amb *mal-* tenen connotacions negatives en esperanto.⁴ Alguns filòsofs de la llengua es pregunten si Zamenhof podria en principi equivocar-se alguna vegada en una llengua que ell mateix havia creat: és clar que podia i en algunes ocasions ho va fer. Indubtablement haguera corregit el proverbi si algú li hi hagués cridat l'atenció.

Però, d'una altra banda, hom pot també llegir i escoltar un fum d'esperanto dolent i incorrecte perquè molts esperantistes mai no s'esforcen a aprendre prou l'esperanto. Com per a un cert nombre d'ells l'esperanto és en primer lloc una idea que cal divulgar, i només en segon terme una llengua i una cultura, poden lloar la facilitat de l'esperanto tot i saber-hi dir gairebé no-res (els anomenats “bonan-tagon-esperantistoj” [“esperantistes de bon dia”]) o fins i tot traduir o escriure literatura malgrat el seu coneixement molt rudimentari de la llengua. Per exemple, tot i que la literatura infantil en esperanto és relativament abundant per a una comunitat lingüística tan petita i que és realment possible donar suport a l'aprenentatge dels parlants com a primera llengua amb llibres infantils, els que un pare o una mare poden simplement llegir en veu alta als seus fills sense correccions gramaticals o lèxiques són l'excepció (la qual cosa fa que siguin un plaer les traduccions de veritables mestres en el gènere com Nora Caragea i Sten Johansson).

Ens podem preguntar si resulta efectivament útil la facilitat de l'esperanto si s'hi publiquen llibres que són tan dolents com els que escriurien en anglès escriptors no nadius. La poca energia que molts dediquen a estudiar l'esperanto en part n'anulla la facilitat relativa. Resulta

⁴ He vist intents d'interpretar el proverbi com si “malavarulo” fos correcte, però tal com va subratllar Boris Kolker en la llista de correu Bja-listo (1998), el model francès del proverbi en la compilació del pare de Zamenhof és “L'avare et les cochons ne sont bons qu'après leur mort”; un proverbi semblant tenen també els italians [i els catalans –Trad.]. Per tant, no hi ha dubte que Zamenhof es va equivocar.

un tabú entre els esperantistes dir que l'esperanto no és *tan* fàcil? Segueixen ben actuals les paraules de Zamenhof en el prefaci de la *Crestomatia fonamental* (*Fundamenta Krestomatio*, 1903): “qui publica una obra en esperanto sense conèixer en profunditat l'esperit i l'estil modèlic d'aquesta llengua resulta no pas una ajuda per a la nostra tasca sinó clarament un destorb”.

Però podria ser que les regles del bon esperanto haguessin esdevingut més estrictes amb el pas del temps. Certament és sabut que, per exemple, els textos de la *Crestomatia fonamental* ja no serveixen com a models de llengua i que qualsevol redactor actual els corregiria. Probablement l'amplitud de la variació permesa en la sintaxi, l'estil i la pronúncia s'ha fet més petita de mica en mica al llarg de la història de l'esperanto. Si és així, la llengua a poc a poc està esdevenint més difícil: per a emprar-la de manera més correcta i convincent cal estudiar més que fa uns decennis. En aquest cas guanya importància la pregunta de quina mena de mitjà o recurs és, doncs, l'esperanto: les relacions de poder implícites en la llengua són diferents i de quina manera ho són de les que estan implícites en anglès? Tornarem a aquesta qüestió més endavant.

c. *Una llengua internacional neutral amb un lèxic europeu occidental i una gramàtica de tipus europeu.* Es pot sentir sovint l'argument que per la seva gramàtica i lèxic europeus, l'esperanto no és una alternativa real a l'anglès. Encara que l'estructura bàsica de l'esperanto hagi quedat més o menys igual, aquesta paradoxa també està condicionada històricament: en els primers temps l'esperanto, al contrari, va ser molt més criticat per esguerrar i canviar el noble model de les llengües d'Europa occidental, però el canvi posterior en els conceptes d'internacionalitat i universalitat en el proppassat segle xx va mostrar la qüestió sota una nova llum. A aquesta qüestió important hi tornarem amb detall més endavant en la quarta part d'aquest assaig (Quina mena de recurs és l'esperanto?).

d. *Un moviment políticament neutral, que tanmateix defensa la pau i els drets humans bàsics.* Aquesta paradoxa no concerneix la llengua i la cultura, sinó el moviment social per l'esperanto. Hom pot preguntar perquè això ha de semblar una paradoxa: certament la pau i els drets humans són en principi valors universals; per què deixar-los de banda? Tanmateix, a la pràctica, l'organització més representativa dels esperantistes, l'Associació Universal d'Esperanto, a la junta de la qual Humphrey Tonkin va tenir un paper destacat durant molt de temps, va haver repetidament d'abstenir-se d'actuacions concretes per no

DAVID GARCIA FALCÓ

obstaculitzar l'accés dels esperantistes d'un o un altre país al moviment esperantista internacional. Així es va aconseguir mantenir la unitat de l'associació durant la Guerra Freda; i, darrerament, per exemple, la guerra d'Iraq ha requerit escollir –i evitar– una presa de posició política –per a molts esperantistes va ser un crim contra el dret internacional, però per a d'altres, un acte de defensa legítim–; i, sobretot, ha estat necessari en el Congrés Universal a la Xina, un país criticat per la seva conculcació dels drets humans.

Hom podria pensar que la defensa dels drets humans *lingüístics* és tanmateix una part integral del moviment esperantista, el qual en els darrers anys ha aconseguit establir contactes sòlids amb coneguts activistes en aquest àmbit, com Skutnabb-Kangas i Phillipson. Ja esdevé banal quan un dels candidats vencedors en les eleccions a membre del Comitè de l'Associació Universal afirma en una entrevista: “la diversitat lingüística i ètnica és un bé de Déu per a la humanitat” (Ivanov, 2004).

Però, un moment: qui va dir que “la diversitat de les llengües és l'única, o almenys la principal, causa que separa la família humana i la divideix en parts enemistades”? Va ser Zamenhof en la seva famosa carta a Nikolai Borovko (Zamenhof, 1990: 923). Aquí descriu la seva convicció juvenil, però tampoc després no va valorar gaire la diversitat lingüística. En el seu assaig transcendental “Essència i futur de la idea d'una llengua internacional” (*Esenco kaj estonteco de la ideo de lingvo internacia*), de cap manera no es posa com a objectiu bastir un món monolingüe, però tot i això escriu (a la secció 2): “Confessem que,

El valor social i cultural de l'esperanto depèn de si una “llengua i cultura de ningú” és, o pot esdevenir, una “llengua i cultura de tothom”, on “de tothom” no significa “de totes les persones del món”, sinó “de tot aquell qui ho desitgi, amb independència del seu origen”

per més que ens hi hàgim trencat el cap, no hem arribat a entendre quina seria ben bé la desgràcia per a la humanitat si un bon dia s'esdevingués que ja no existissin nacions ni llengües nacionals, sinó que hi hagués una única família de tota la humanitat amb una única llengua de tota la humanitat." (Zamenhof, 1990: 980–981) Cal remarcar l'expressió "una única família de tota la humanitat": Zamenhof de segur que no saludaria un monolingüisme imposat pel poder econòmic i polític.

Efectivament, quan els esperantistes, que en el seu himne canten sobre "les muralles mil·lenàries que separen els pobles dividits", comencen efectivament a mirar la diversitat lingüística com un valor positiu i l'esperanto com una eina essencial per a defensar-la, estan reinterpretant i reenfocant molt el seu ideari –encara que es pugui defensar argumentadament que la base continua essent la convicció de Zamenhof sobre la igualtat de tots els membres de la humanitat. I el canvi de direcció no està exempt de dolor. En el Congrés Universal d'Atenes de 1976 em va esgarrifar l'antipatia amb la qual els esperantistes grecs i búlgars miraven les minories lingüístiques dels seus respectius estats –o el simple suggeriment que aquestes minories podrien existir i tenir uns certs drets. Fins i tot ara no és difícil trobar esperantistes que siguin indiferents o contraris a les minories lingüístiques del seu país, o que opinin que el moviment esperantista no ha de tenir opinió sobre aquestes minories. Fins i tot en l'àmbit lingüístic, l'equilibri entre neutralitat i drets humans és, doncs, una qüestió delicada.

e. Una literatura internacional, en què tenen èxit obres amb un rerefons local o individual, amb un contingut de confessió, introspectiu o fins i tot exhibicionista. La literatura en esperanto, és ben evident, es divideix entre l'original i la traduïda. Però això no significa ben bé el mateix que en les llengües ètniques. El traductor esperantista habitualment parteix de la seva llengua primera, no d'una estrangera, com passa en altres traduccions literàries; el traductor esperantista sap millor, doncs, què pretén comunicar el text font i a continuació avança no cap a l'àmbit ben conegut de la pàtria, sinó directament al més excitant i fins i tot perillós àmbit internacional, on cal resoldre molts problemes a cada pas. Ningú no n'és més conscient que els traductors de literatura que el que els parlants d'esperanto anomenen el País de l'Esperanto és el país

de ningú. Que també Humphrey Tonkin se'n va adonar en traduir el seu estimat Shakespeare? Però finalment l'esperanto s'afaïçona, flexible tant per a un suec com per a un xinès –sempre que es distingeixin com a mestres, cosa que no sempre passa.

Però, sorprenentment, quan hom escriu literatura original en esperanto, apareix un camp obert a esbombar sentiments íntims. Les novel·les en esperanto sovint no toquen grans temes internacionals sinó, ben al contrari, confessions personals i introspeccions. Una mena d'estendard d'aquesta tendència en la literatura moderna en esperanto és *La litomišla tombejo* ["El cementiri de Litomyšl"] de Karel Pič. Tot i que una mica un epigon de Pič, *Tarokoj kaj epokoj* ["Tarots i èpoques"] de Christian Declerck és més clarament una novella autobiogràfica introspectiva. Encara cuegen ben frescos els neguits d'home de mitjana edat de Sten Johansson en el seu *Dis!* ["Pleguem!"], que malgrat el seu humor i autoparòdia és molt més seriós i fins i tot tràgic que el que sembla a primer cop d'ull –i que els recensors han donat compte.

Les escriptores esbomben els seus sentiments en un estil fins i tot més directe, sense tants embuts. *Hetajro dancas* ["Balla una hetera"] d'Eli Urbanová no té pietat de la seva autora ni deixa escapar el lector abans del final del llibre; *Ombro sur interna pejzaĝo* ["Una ombra en un paisatge intern"] de Spomenka Štimec és sincer com un diari personal, tot i que més artístic. Tota aquesta tendència fins i tot ja ha creat la seva reversió amb *La manto* ["El pregadéu"], el qual, malgrat la declarada autoria de Paula Mährti, que sembla un pseudònim mal amagat d'una esperantista ben coneguda, és efectivament l'obra d'un home..., el qual amb aquest truc es permet morir en el seu propi llibre-confessió.

És possible que precisament la llunyania de l'esperanto de l'entorn de cada dia dels escriptors els facilita fer-hi confessions íntimes, exhibir-se sense inhibicions? Llavors es veu clarament com una cultura de ningú esdevé la cultura de tothom gràcies a un canvi de perspectiva. Però no es pot dir que els escriptors vénen a l'esperanto només per vessar bilis i llàgrimes aplegades en altres llocs: en totes novel·les mencionades també hi tenen un paper –i un interès per als lectors– els conflictes i les desil·lusions dins de l'entorn esperantista mateix.

4. A QUI PERTANY EL RECURS ESPERANTO?

Per fer una aproximació a l'essència de l'esperanto, en aquest punt porto a l'escenari Bernard Comrie, un dels lingüistes generals actuals més coneguts. En un article no gaire conegut (1996),⁵ compara les llengües internacionals "naturals" i "artificials" –sense que sigui cap sorpresa, precisament l'anglès i l'esperanto, com jo aquí a dalt. Després de la segona guerra mundial pocs lingüistes han escrit alguna cosa sobre l'esperanto, ja sigui perquè no el troben interessant o bé perquè preveuen l'interès excessiu i carregós que els esperantistes, especialment els qui desconeixen la lingüística, mostrarien per cada iniciativa d'aquesta mena. Comrie, doncs, és digne d'agraïment per acceptar l'esforç i el risc de familiaritzar-se amb l'esperanto –no poques vegades els lingüistes n'expressen una opinió sobre la base únicament de coneixements superficials– i que després el tractés tant des del punt de vista estructural com com a proposta de llengua internacional.

Tanmateix, Comrie pot ser criticat per una certa falta de professionalitat en part del seu article. El subtítol és "Avaluació d'un tipòleg",⁶ per tant es podria entendre que pretén avaluar sobretot la gramàtica de l'esperanto en el marc d'allò que actualment coneixem sobre la variació estructural entre les diverses llengües del món. D'això tracta realment la segona part del seu article, després de la introducció, però la tercera s'ocupa dels "factors sociològics", i en aquest apartat sovint sembla basar-se no tant sobre l'empirisme i els coneixements acadèmics, sinó sobre suposicions i opinions. Per descomptat, Comrie, que ha treballat en diferents països de diferents continents, té amplis coneixements també sobre les seves circumstàncies sociolingüístiques, però aquí les seves conclusions fan la impressió de ser molt més superficials que les de la sociolingüista Tove Skutnabb-Kangas (2000: 280–284). Tanmateix sospito que alguns dels meus col·legues lingüistes opinaran de manera totalment oposada per la simple raó que l'avaluació

5 Agraïxo a Mark Fettes que m'advertís d'aquest article.

6 A l'original "a Typologist's Assessment", la qual cosa és un error evident per "a Typologist's". Malauradament l'article està farcit d'errades.

de Skutnabb-Kangas sobre l'esperanto és favorable...

Sobre els dos avantatges que més freqüentment s'atribueixen a l'esperanto amb relació a l'anglès –facilitat i neutralitat–, Comrie considera bàsicament tan sols la neutralitat. Efectivament, s'ocupa de la facilitat només de passada, quan descriu el lèxic de l'esperanto, i no dona enlloc la seva avaluació general sobre el tema. És impossible que no s'hagi adonat de la pretensió dels esperantistes sobre la facilitat de la seva llengua perquè tracta i en part rebut algunes altres afirmacions menys habituals que fan, com la de la claredat estructural i de la llibertat de la frase en esperanto. La sola explicació que li puc donar és l'opinió força generalitzada en la lingüística moderna que totes les llengües són igual de complexes, per la qual cosa totes han de ser en principi iguals de difícils d'aprendre. Potser Comrie no volia posar en qüestió aquest dogma –perquè es tracta d'un dogma, no pas d'un resultat empíric. Afortunadament, en els darrers temps de mica en mica la gent es va començant a alliberar d'aquest dogma, però és interessant de remarcar quantes reaccions virulentes va desfermar, per exemple, l'article de McWhorter (2001) sobre la simplicitat de les llengües criolles.

Comrie dedica la major part de la seva atenció a la pretesa neutralitat de l'esperanto. Però comença per la demostració que, a causa del seu lèxic europeu i de la seva gramàtica de tipus europeu, l'esperanto no és estructuralment neutral –considera en primer lloc, doncs, la qüestió des del punt de vista de llengua-mitjà i no el de llengua-recurs. És cert que els esperantistes sovint no són conscients de l'estructura de tipus europeu de la seva llengua, o almenys no hi troben cap problema, però l'argument de la neutralitat certament mai no s'ha basat en primer terme en l'estructura de l'esperanto, sinó en la relació de poder entre els parlants nadius i els altres usuaris de la llengua internacional. Comrie, doncs, en part tergiversa l'argument que pretén refutar.

A més, intentant demostrar que els mots en esperanto tenen una estructura europea fins i tot en la seva semàntica, no solament per la forma, sembla oblidar per un moment el tema del seu article: dos candidats a llengua internacional. Té raó quan diu que el verb *porti* ["portar"] té també el significat "portar un vestit" per influència de certes llengües europees. Però quan indica que és també europeu de tenir un sol verb general *porti* en l'accepció principal del mot mentre que, per exemple, el coreà té diferents verbs per a "portar a l'esquena", "portar a la mà", "portar a braços"

XAVI BASTIÀ

Fira de llengües i cultures en el marc del 62è Congrés Internacional del Joves esperantistes, Sarajevo 2006

i altres, podem preguntar-nos si un verb general com *porti* no és pas un avantatge en una llengua internacional i, a més, possiblement un fenomen freqüent en llengües no europees, si deixem de banda el coreà (almenys per a *meti* ["posar"], sabem que Zamenhof amb tota la intenció va crear un verb amb un sentit ampli per fer la llengua més fàcil). I, amb relació al significat secundari de *porti*, cal recordar que existeix el sinònim *surhavi*, el qual probablement és més freqüent avui en dia (Comrie no va usar el *Plena Ilustrita Vortaro* [el diccionari de referència de l'esperanto], cosa que malauradament es nota).

Finalment, Comrie tracta també la neutralitat de l'esperanto des del punt de vista de llengua-recurs, però justament aquí, al meu entendre, s'embranca en el terreny de les simples opinions. La seva línia general és subestimar el pes dels factors polítics i econòmics per a la difusió de l'anglès i, en canvi, emfasitzar la tolerància dels angloparlants nadius envers els parlants com a segona llengua. Segons ell, una de les causes de l'èxit de l'anglès com a llengua internacional és que tolera més variació que, per exemple, el francès estrictament normativitzat i que els no-nadius també poden ser fàcilment acceptats com a parlants. "L'anglès com a llengua internacional en alguns aspectes ha començat a viure la seva vida pròpia independent de la de les comunitats amb

És cert que els esperantistes sovint no són conscients de l'estructura de tipus europeu de la seva llengua, o almenys no hi troben cap problema, però l'argument de la neutralitat certament mai no s'ha basat en primer terme en l'estructura de l'esperanto, sinó en la relació de poder entre els parlants nadius i els altres usuaris de la llengua internacional

l'anglès com a primera llengua (p. 49). En certa manera això és cert: l'anglès disposa d'aquesta facilitat social –però no pas en el nivell d'un ús més exigent de la llengua. Als professors i correctors anglòfons nadius no els falta feina, ben al contrari, els creix. Comrie en una ocasió va ressenyar favorablement un llibre meu en anglès: ara m'agradaria preguntar-li si creu que no vaig necessitar un corrector anglòfon o si m'aconsellaria que ja no l'utilitzés.

Cal també remarcar que l'"anglès internacional" dels parlants no nadius no és un fenomen unitari, sinó que en aquest hi ha més variació que entre les diferents normes dels parlants nadius. En aquest sentit es fa difícil de veure com podria d'alguna manera "viure una vida autònoma". Només l'anglès dels parlants nadius cohesionen totes les diverses varietats de l'anglès no nadiu.

Cal felicitar Comrie per reconèixer que la llengua esperanto té associada una comunitat lingüística, tot i que no en el sentit tradicional. Tanmateix no distingeix entre el moviment esperantista i la comunitat esperantista. Això seria, al meu parer, una distinció vàlida i sociològicament important, tot i que els dos coincideixen en gran part (però de cap manera completament) a nivell personal.

Comrie fins i tot assegura que l'anglès és actualment més independent de la seva comunitat lingüística que l'esperanto i, per tant, més adequat com a llengua internacional. Això és cert en el sentit que per emprar l'anglès com a llengua auxiliar, per exemple en la relació entre un finlandès i un japonès, no cal cridar un parlant nadiu d'anglès ni pretendre que la conversa s'esdevé en un entorn cultural anglosaxó, segons els costums d'aquests

països –mentre que, al contrari, és difícil d'emprar l'esperanto en qualsevol conversa, tret que hom participi de manera més o menys activa en l'entorn esperantista. Per altra banda, la comunitat lingüística de l'anglès, tanmateix, segueix existint i defineix els seus estàndards i les seves normes d'ús lingüístic. Els mencionats finlandès i japonès agrairien l'ajuda d'algú amb l'anglès com a primera llengua per a redactar el document final o el comunicat de premsa de les seves converses, mentre que en l'entorn esperantista mai no s'acostuma a cridar algú que tingui l'esperanto com a llengua materna per a aquestes tasques. Per activa o per passiva, malgrat el seu desig de distanciar-se de la seva cultura anglòfona, Comrie contribueix a disfressar les relacions de poder.

Però què dir sobre l'uropeïtat de l'esperanto? Els europeus dominen el

BIBLIOGRAFIA

Comrie, Bernard (1996). "Natural and artificial international languages: A typologist's assessment". *Journal of Universal Language*, maig 1996, 35-55.

Corsetti, Renato (1996). "A mother tongue spoken mainly by fathers". *Language Problems and Language Planning*, núm. 3, 263-273.

Crystal, David (1997). *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

– (2000). *Language Death*. Cambridge: Cambridge University Press.

Graddol, David (1997). *The Future of English? A Guide to Forecasting the Popularity of the English Language in the 21st Century*. Londres: British Council.

– (2006). *English Next. Why global English may mean the end of 'English as a Foreign Language'*. London: British Council. [En línia: www.britishcouncil.org/learning-research-english-next.pdf; consulta: juliol 2010]

Ivanov, Slavik (2004). "Slavik Ivanov volas ke UEA estu pli travidebla" (entrevista). *Libera Folio*, 13-4-2004 [En línia: www.liberafolio.org/2005/UEA/elektroj/Document.2004-04-13.8803821470; consulta: juliol 2010]

Lindstedt, Jouko (2009). "Esperanto – an East European contact language?". Dins: Christian Voß & Alicja Nagórko (red.), *Die Europäizität der Slawia oder die Slawizität Europas. Ein Beitrag der kultur- und sprachrelativistischen Linguistik*. Munic, Berlín: Otto Sagner, 125-134

McWhorter, John H. (2001). "The world's simplest grammars are creole grammars". *Linguistic Typology* 5/2-3, 125-166. (Vegeu-ne també els comentaris en el mateix número.)

Phillipson, Robert (2003). *English-only Europe? Challenging language policy*. Londres, Nova York: Routledge.

Piron, Claude (1994). *Le défi des langues. Du gâchis au bon sens*. París: L'Harmattan.

Ruiz, Richard (1984). "Orientations in language planning". *NABE Journal* 8/2, p. 15-34. (Citat segons Skutnabb-Kangas, 2000, 610)

Skutnabb-Kangas, Tove (2000). *Linguistic Genocide in Education – or Worldwide Diversity and Human Rights?* Mahwah, Nova Jersey; Londres: Lawrence Erlbaum.

Tonkin, Humphrey (2006). *Lingvo kaj popolo. Aktualaj problemoj de la Esperanto-movado*. Rotterdam: Universala Esperanto-Asocio.

Zamenhof, L. L. [1910] (1974). *Proverbaro Esperanta*. La Laguna: J. Regulo.

– (1990). *Ĝis la homaranismo 1896-1906*. Red. Ludovikito. Kioto: Ludovikito.

– [1903] (1992). *Fundamenta Krestomatio de la lingvo Esperanto*. 18a edició. Red. G. Waringhien. Rotterdam: Universala Esperanto-Asocio.

Obres literàries citades

Declerck, Christian (2002). *Tarokoj kaj epokoj*. Antuèrpija: Flandra Esperanto-Ligo.

Johansson, Sten (2001). *Dis!* Antuèrpija: Flandra Esperanto-Ligo.

Mährti, Paula (pseudònim, 1997). *La manto*. Chapecó: Fonto.

Pič, Karolo (1989). *La Litomišla tombejo*. Segona edició, corregida. Saarbrücken: Iltis.

Štimec, Spomenka (1996). *Ombro sur interna pejzažo*. Segona edició. Pisa: Edistudio.

Urbanová, Eli (1995). *Hetajro dancas*. Chapecó: Fonto.

recurs esperanto més que, per exemple, els asiàtics? No es pot negar l'origen europeu, fins i tot europeu occidental, dels morfemes i, des de fa dècades, molts literats pretenen, a vegades sense cap escrúpol, ampliar la part romànica de la llengua. Sobre la gramàtica, no és tan senzill. Sens dubte, per exemple, les proposicions de relatiu, sobre les quals Comrie crida l'atenció, tenen una estructura molt europea en esperanto, és a dir estan formades sobre un model que és corrent a Europa, però és més rar entre el conjunt de llengües del món. També el verb transitiu *havi* ["tenir"], que Comrie no menciona, és un element típicament europeu. Tot i això seria possible trobar també alguns trets gramaticals no europeus. Per exemple, sembla que cap llengua europea que tingui un temps futur, de forma habitual o obligatòria l'utilitza en frases del tipus "demà és dimecres", com ho fa l'esperanto.

El lingüista indi Probal Dasgupta em va il·lustrar, en missatges privats, sobre la manera de veure l'afer per part de certs esperantistes asiàtics: la cultura europea continua essent una mena d'alluvió fèrtil en la majoria dels països no europeus, de manera que l'europeïtat de l'esperanto no és només un desavantatge (com Comrie diu, l'origen europeu no ha estat cap impediment per a l'anglès en el seu paper internacional actual). Però, segons diu Dasgupta i alguns esperantistes japonesos, mitjançant l'esperanto els asiàtics poden, entre altres coses, "utilitzar l'Europa-objecte" i "marginar el poder-subjecte d'Europa". En la meua terminologia, poden participar en el domini i la renovació d'una llengua-recurs europea.

D'alguna manera aquesta possibilitat d'"Europa objectivitzada" existeix en esperanto des de l'inici. No era una llengua auxiliar neoromànica creada per un francès o un italià, sinó una llengua de contacte de base romànica creada per un jueu d'Europa oriental amb un rerefons principalment eslau (Lindstedt, 2009). En conseqüència, les arrels, tot i que d'aspecte romànic, des del començament van haver d'adaptar-se a una sintaxi eslàvica, a vegades a camps semàntics eslaus –paraules com ara *vico* o *okazo* continuen essent russismes en les seves accepcions, a pesar de l'enganyós embolcall occidental.

Cal també evitar conclusions massa precipitades sobre allò que és i no és europeu. Per utilitzar un exemple de Dasgupta: a primer cop d'ull el nom *manĝobastonetoj* sembla un niponisme adequat per a ampliar la internacionalitat de la llengua. Però per què els japonesos tindrien dret a imposar el seu mot als altres pobles de l'Extrem Orient que també mengen amb bastonets? Resulta que també per als asiàtics

manĝobastonetoj és el mot internacionalment més neutral, malgrat l'origen europeu dels morfemes *manĝ*, *baston* i *et*.

5. MÉS ENLLÀ DE MITJÀ I RECURS

Finalment, hem de reconèixer que la nostra anàlisi no és prou completa. Els arguments tradicionals a favor de l'esperanto són la seva facilitat i neutralitat –i s'ha posat en evidència que aquests estan relacionats amb la llengua en tant que mitjà i recurs, respectivament: l'esperanto és un mitjà fàcil de dominar, però cap grup humà no el posseeix, en tant que recurs, més que cap altre. Tanmateix, la facilitat no té gaire pes si es considera la possibilitat de la seva aplicació pràctica en el món actual. Tothom està d'acord que la bicicleta és més barata que l'auto, però per a un viatge llarg hom prefereix l'auto. I, per altra banda, sovint l'anglès és també una eina de comunicació neutral en el món d'avui en dia –entre un alemany i un coreà, per exemple. Que ni l'alemany ni el coreà puguin escriure poemes en anglès no els molesta en la gran majoria dels casos.

Però hi ha una tercera raó per a interessar-se per l'esperanto –la "idea interna", se l'acostuma a anomenar, però per no haver de definir-la (i engegar a pastar fang aquest assaig), permeteu-me de parlar convencionalment només de la "tercera raó". Això ho vaig tornar a comprendre en el Congrés Universal de Göteborg quan els meus tres fills, d'entre tres i vuit anys, jugaven en esperanto amb una nena amb qui el més gran s'escrivia. Els agradava jugar, però alhora també havien entès el valor de l'eina de comunicació que els unia. Sense cap model en la nostra família ni en la italiana, van tornar a inventar pel seu compte el culte a l'estrella verda: van fer banderes esperantistes amb paper i palets per portar-les al parc i van escriure consignes a favor de l'esperanto a la sorra dels camins amb tant de fervor que jo, avergonyit, no em decidia si prohibir-los-ho o no.

És clar que en cert sentit Comrie té raó sobre la comunitat: aquests nens esperantoparlants ja han començat a sentir-se membres del mateix col·lectiu. Això, tanmateix, no es basa només en una llengua comuna, sinó també en valors compartits –en el desig dels infants i dels seus pares de superar certes fronteres culturals, ètniques i lingüístiques. Justament això fa diferent l'esperanto. També això és un recurs, però un recurs per a un creixement espiritual i un món alternatiu. □

Segons diu Dasgupta i alguns esperantistes japonesos, mitjançant l'esperanto els asiàtics poden, entre altres coses, "utilitzar l'Europa-objecte" i "marginar el poder-subjecte d'Europa"

Els arguments tradicionals a favor de l'esperanto són la seva facilitat i neutralitat: l'esperanto és un mitjà fàcil de dominar, però cap grup humà no el posseeix, en tant que recurs, més que cap altre

Aquests nens esperantoparlants ja han començat a sentir-se membres del mateix col·lectiu. Això, tanmateix, no es basa només en una llengua comuna, sinó també en valors compartits –en el desig dels infants i dels seus pares de superar certes fronteres culturals, ètniques i lingüístiques

35a KATALUNA KONGRESO DE ESPERANTO
35è CONGRÉS CATALÀ D'ESPERANTO

Barcelono, 28/29/30/31 de oktobro 2011
Barcelona, 28/29/30/31 d'octubre 2011

www.esperanto.cat